

KOLUMBÁN-ANTAL JÓZSEF

SZÉKELY HONFOGLALÁS

AVAGY

MIKOR KÖLTÖZHETTEK A SZÉKELYEK
A KÁRPÁT-MEDENCÉBE

LITERA-VERES

Kolumbán-Antal József
SZÉKELY HONFOGLALÁS

Kolumbán-Antal József

SZÉKELY HONFOGLALÁS

avagy

**MIKOR KÖLTÖZHETTEK A SZÉKELYEK
A KÁRPÁT-MEDENCÉBE?**

**Litera-Veres Kiadó
Székelyudvarhely, 2008**

Szerkesztette és sajtó alá rendezte: MURÁNYI JÁNOS

A borítót tervezte: KOLUMBÁN-ANTAL ILONKA

A borítórajz íjf. KOLMUBÁN-ANTAL JÓZSEF munkája.

A szövegközi rajzokat GYÖNGYÖSSY JÁNOS készítette.

II. változatlan kiadás

© KOLUMBÁN-ANTAL JÓZSEF, 2008

ISBN-10 973-8913-07-1

ISBN-13 978-973-8913-07-3

Megjelent 6 (A/5) ív terjedelemben

Nyomdai munkák: Alutus Rt., Csíkszereda

Felelős vezető: HAJDÚ ÁRON igazgató

TARTALOMJEGYZÉK

<i>Előszó</i>	9
<i>Bevezetés</i>	11
 I. RÉSZ. MIT TUDUNK A SZÉKELYEKRŐL?	13
1. A székelyek mint nép	13
2. Székely jellemrajz	15
3. A székelyek nyelve	19
4. Nyugati székelyek	20
5. Keleti székelyek	22
6. A székelyek katonai szerepe az Árpád-házi királyok idejében	24
7. A székely „státusz”	27
8. A székely nemzetségi szervezet	30
9. A székelyek földje	33
10. Keresztény székelyek	36
11. Anonymus a székelyekről	38
12. A genetika a székelyekről	41
13. A régészet a székelyekről	43
 II. RÉSZ. SZÉKELYEK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN	46
1. Székelyek és magyarok; a csatlakozás kérdése	46
2. A székely honfoglalás	51
 III. RÉSZ. A SZÉKELYEK EREDETÉRŐL	59
1. Ellentmondások, kérdések, lehetőségek	59
2. Befejezés: összegzés	67
RÖVIDÍTÉSEK ÉS IRODALOMJEGYZÉK	69
MELLÉKLETEK	75
 <i>Személynevek jegyzéke</i>	85
<i>Helynevek jegyzéke</i>	88
<i>Tárgymutató</i>	90

[A székelyek,] akik kezdettől fogva a legszabadabb szabad nép voltak (...).

Szamosközy István

Ha egy dolog köztudott, az legtöbbször azt jelenti, hogy igazából senki sem tud róla semmit.

A. X. Schmidt (idézi Andy Grove – Gróf András)

SZÉKELY HONFOGLALÁS

avagy

**mikor költözhettek a székelyek
a Kárpát-medencébe?**

Előszó

Erdély keleti részén még létezik a székelyek lakta Székelyföld. Vele szomszédos volt a Szászföld, ahol már csak elvétve találunk szászokat, nagy részük az utóbbi harminc-negyven évben elhagyta szülőföldjét, hátrahagyva csodálatos templomerődeiket és házaikat. A székelyek és szászok majdnem ugyanabban az időben telepedtek le Erdély keleti szélén, és hasonló viszontagságokat éltek meg az évszázadok folyamán, sok esetben viszont másként küzdötték le a megpróbáltatásokat.

Nem tudjuk, milyen jövő vár a székelyekre, de megmaradási készségük és ragaszkodásuk szülőföldjükhöz eddig erősebbnek bizonyult sok szomszédos népéhez képest.

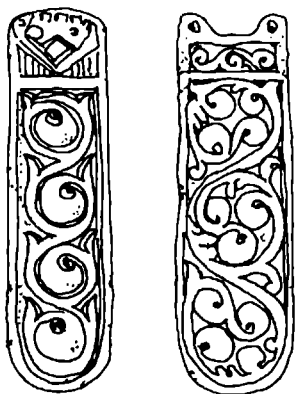
Számos elmélet született a székelység eredetéről – tudományos és kevésbé tudományos módszerekkel kidolgozottan. A legtöbb elmélet a székely eredet kérdését másodlagos problémaként, más népek történetének vizsgálatába beágyazva tárgyalja. Mivel egy már felvázolt elmélet részeként kezelik a székelyek történelmét, ez utóbbit úgy faragják-illesztik, hogy ne sértse a már eleve kialakított koncepciót.

Jelen munkában vezérfonal a székelyek történelme, anélkül, hogy a nagyobb rendszerbe való illesztés kedvéért kompromisszumo(ka)t

kötnénk. Amíg nincs elfogadható elmélet, amely meghatározza a székelyek honfoglalásának időpontját, nagyon nehéz a székelység eredet-elméletét felvázolni, mert a lehetőségek sokfelé elágaznak. Mi a magunk során megpróbáljuk meghatározni azt az időpontot / periódust, amikor a székelyek a Kárpát-medencébe költöztek. Érdekes lehetőségeket nyithat meg az érdeklődők és talán a történészek előtt is az az eredmény, amelyre vizsgálódásaink során és okfejtésünk alapján jutottunk.

A szerző itt mond köszönetet Sófalvi Andrásnak, a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum régész munkatársának szakmai észrevételeiért és szigorú kritikájáért: még ha módszertanilag nem is tudtunk mindenben egyetérteni, megjegyzései mindenképpen a dolgozat hasznára váltak.

Ugyancsak köszönet jár a kiadást anyagilag támogató pártolóknak: Lőrincz Anna, Dulăcioiu Titus, Kaján János, László István, Csomor Csaba, Mátyás András, Vass Áron, Orbán Dénes, Tókos József, Kolumbán Gábor, Kolumbán-Antal Ilona – valamint a székelyudvarhelyi Areopolisz Egyesületnek a jogi háttér biztosításáért: a könyv megjelenése valamennyiük önzetlenségének eredménye.

Késő avar (onogur) szíjvég

Bevezetés

Munkánk fő célja meghatározni egy időpontot vagy időintervallumot, amikor a székelyek beköltöz(het)tek a Kárpát-medencébe. Úgy találtuk, hogy sok kutató azért nem tudott elfogadható elméletet kialakítani, mert az információk sokaságával – vagy éppen igen kevéssel – dolgozott. Sok esetben az ismeretek nem biztosak, sokféleképpen értelmezhetőek, különböző eredményekre vezetnek. A félreérthető-félrevezető gondolatmenetek elkerülése végett csak kevés számú információval dolgozunk: azért kevéssel, mert, sajnos, igen gyér a vizsgált időszakból fennmaradt közvetlen forrásanyag, márpedig csak a vitathatatlan adatok és jellemzők figyelembevételre vezet eredményre. Módszerünk egyik jellemzője, hogy a tudósok által közölt és általánosan elfogadott információkkal dolgozunk, de olyanokkal, amelyekhez bárki hozzáférhet: az általunk hivatkozott és tényeknek tekintett ismeretanyag könnyen ellenőrizhető laikusok által is.

Egy folyamat taglalásakor igyekeztünk több szemszögből vizsgálódni, egy állítást legalább két irányból alátámasztani, így a felhasznált ismeretek több szakterületet érintenek. Úgy gondoltuk, nem szabad kihagyni semmilyen diszciplína eredményeit, amely közelebb vihetnek a megoldáshoz, de ugyanakkor nem erőltetünk elméleteket csupán a teóriák kedvéért. A történészek kritikával fogadják azokat az elméleteket, amelyek későbbi korok ismérveit előző korokra vetítik vissza (lásd LÁSZLÓ Gyula kettős honfoglalás elméletének kritikáit), mégis szükségesnek találtuk a székelyek korai történetének vizsgálatakor ehhez a módszerhez is folyamodni, éppen a források már említett gyér volta következtében. Amíg nincs konkrét ellenvetés, amely kizárna egy ilyen retroaktív állítást, még mindig jobb erre támaszkodni, mint egy pusztán elméleti feltevést adatként kezelni, vagy kényes analógiákra hivatkozni. Matematikai módszer, hogy a bizonyítás során egy állítás akkor

bizonyul hamisnak és elfogadhatatlannak, ha lehetetlen eredményt hoz. Ahhoz, hogy teljes legyen a kutatás, minden lehetséges periódust megvizsgálunk és a lehetséges eredmények függvényében mondunk ki végső következtetést.

A dolgozat első felében felleltározzuk mindazokat az ismereteket, amelyek vizsgálódásainkhoz felhasználhatóak. Sok érdekes információ fellelhető ebben a részben, amely talán néhány 21. századi kérdésre is választ ígérhet. A második részben ezeket az ismereteket alkalmazva megpróbáljuk meghatározni azt az időpontot, amely a legvalószínűbbnek látszik a székelység Kárpát-medencei letelepülésére. A jelen történészeinek nagyobb része a székelyek honfoglalását Árpád magyarjainak honfoglalásához köti.¹ Vannak, akik a krónikások nyomán a székelyeket a hunok leszármazottainak tekintik. Bizonyos adatok azt sugallnák, hogy a székelyek Árpád magyarjai után érkeztek volna a Kárpát-medencébe, mások, hogy a magyarság különböző elemeiből mesterségesen szervezték őket. Az általunk végzett vizsgálódások alapján inkább azoknak adnánk igazat, akik a székelyek megjelenését ebben a régióban a késő avar (vagyis onogur) bejövetelhez kötik.

A harmadik részben szükségesnek találtuk, hogy néhány elmélet biztosnak feltüntetett állítását kérdőjelezzük meg – annál is inkább, mivel ezek az állítások sok esetben az idők folyamán axiomatikus rangot nyertek a székelyek történelmére vonatkozóan.

¹ Kabaredet-elmélet.

MIT TUDUNK A SZÉKELYEKRŐL?

1. A székelyek mint nép

A középkori írott forrásokban a *székely* minden esetben mint külön népcsoport jelenik meg.

A kápolnai unió 1437-ben Erdélyben három *natio*-t különít el: magyar², szász és székely. Ismeretes, hogy az unió megkötésekor Erdélyben jelentős tömegben románok is voltak, de mégsem kerültek be az unióba. A magyarázat egyszerű: a románság nagyobbik része jobbágy sorban volt és a szabad románok szerveződése a magyarokéhoz volt hasonló, vagyis lényegében a szabad románok (kenézek) ekkor már részben vagy beolvadtak a magyar nemesek közé, vagy a beolvadás irányába igyekeztek. A szabad románokra nem kellett tehát kitérni sem a számbeli arányuk miatt, sem azért, mert nem is ragaszkodtak románságukhoz: fontosabb volt nekik a magyar nemesi státusuk.

Ezek alapján azt gondolhatnánk, hogy a székelyek különálló szervezettségüknek köszönhetően jelentek meg mint nép az unió aláírásakor. Erdélyben ez részben így is lehetett, mivel ebben az időpontban a székelyek székelyföldi jelenléte és székekbeli társadalmi berendezkedése már legalább kétszáz éves múltta tekintett vissza.

A magyarországi (Erdélyen kívüli) székelyeket említő források is mint külön népre vonatkoznak, pedig itt nem mutatható ki az erdélyi székelyek társadalmi berendezkedéséhez hasonló szervezet.

Több esetben más népelemek nevei közt találjuk a székely nevet, viszont nincs tudomásunk egyetlen korai forrásról sem, amely foglalkozásnevek megjelölése mellé sorolná a székelyeket.

²A magyar szó helyett a szövegben a *nemes* szerepel.

ANONYMUS (1210 körül) „(...) *székelyek, akik kezdetben Attila király népe voltak (...)*” formában említi őket *Gestájában*.³

A 14. századi krónikakompozíció a besenyők mellett említi a székelyeket az 1116-os Orsova (Olsava) menti, valamint az 1146-os Lajta menti ütközetben: „*az igen hitvány besenyők és székelyek*”, illetve „*az igen rossz besenyők és a nagyon hitvány székelyek*” megfogalmazásban.⁴

IV. Béla 1250. évi oklevele az 1210 körül lezajlott bulgáriai hadjáratról számol be: „*a király Joachim ispánt szászok, oláhok, székelyek és besenyők társaságában segítségül küldte, megtéve a sereg vezérévé*”.⁵

Ugyancsak IV. Béla egy másik okleveléből (1247) idézünk, amelyben a nagyszombati apácának adományozott Boleráz faluval kapcsolatosan ez olvasható: „*Innen a folyón át a székelyek felé fordulva (...) a második határ Boleráz faluhoz, a harmadik határ pedig a székelyekhez tartozik.*”⁶

Még egy adat a IV. Béla által a nagyvátyi székelyeknek kiállított kiváltságlevélből: „*vátyi székelyek*”, „*a fent említett székelyek*”.⁷

A példákat lehetne folytatni.

Furcsálljuk, hogy létezik olyan elmélet, amelyek szerint a székely név mesterséget vagy katonai szerepet (határőrséget) fedne, az örök vagy lövők nevekkal rokonítva. Lehetséges, hogy a székelyek között is voltak, akik határőr szerepet láttak el, talán az örök és lövők között is voltak székelyek, de az állítás fordítottja már nem igaz, miszerint a székelyek mindannyian határőrök vagy lövők lettek volna, ugyanúgy, ahogy az sem igaz, hogy a határőrök, örök, lövők csak székelyekből állottak volna.

³ ANONYMUS: *A magyarok cselekedetei* (a továbbiakban ANONYMUS). Osiris, Budapest, 2001. 43.

⁴ *A középkori székelység*. Vál., tanulm. és jegyz. írta KORDÉ Zoltán (a továbbiakban KSz.). Pro-Print, Csíkszereda, 2001. 41.

⁵ KSz. 43.

⁶ KSz. 71.

⁷ KSz. 71.

A dr. CZEICZEL Endre által közölt genetikai vizsgálat a bukovinai székelyek (vizsgált népcsoport) és az őrségi magyarok között a legnagyobb mértékű genetikai távolságot találta a vizsgált magyar lakosság keretén belül – ez az információ erősen kétségbe vonja a székelyek és őrségiek rokonságát.⁸

A székely mint népnév említésekor ki kell térni egy érdekességre: sok forrásban úgy említik a székelyeket, mint a magyarok egyik fajtáját, vagyis minden esetben a különbözőség ellenére kiemelik a rokoni kapcsolatokat is:

SZAMOSKÖZY István (1570–1612) ezt írja: „Azok, akiket székelyeknek hívnak, a magyarok nemzetségéhez tartoznak (...).”⁹

Oláh Miklós (1493–1568) a különbözőséget hangsúlyozza: „Családjaikba, házukba idegen népből valót házasság révén nem szívesen fogadnak be, erkölcsüket, szokásaikat, törvényeiket tekintve (...) a többi magyartól nagy mértékben különböznek.”¹⁰

A középkori források alapján a székelyeket a magyarságtól elkülönülő, de mégis magyar népelemként tudjuk elképzelni.

2. Székely jellemrajz

A székelyek történelmét tárgyaló művek nem szoktak kitérni a székelyeket jellemző tulajdonságokra, pedig a régebbi korok ez irányú információi ma is leellenőrizhetők a napjainkbeli Székelyföld lakóinak jellemzői alapján: ezek nem elhanyagolandó adatok.

Néhány jellemzőt nagyon fontosnak találtunk, ugyanis például a székelyek szabadságigénye meghatározta a középkori történelmüket és talán a legfontosabb mozgatórugó volt ennek a népcsoportnak egész történelme során.

A középkori székelyekről általában a humanista írók hagytak hátra jellemléírást, amelyek nem minden esetben voltak pozitívak, mégis sok segítséget nyújtanak a székelység megismeréséhez.

⁸ CZEICZEL Endre: *A magyarság genetikája*. Galenus, Budapest, 2003. 257.

⁹ SZAMOSKÖZY István: *Erdély története*. = KSz. 33.

¹⁰ OLÁH Miklós: *Athila*. = KSz. 139.

Az írók kívülről (a székelységen kívülről, de sok esetben a magyarságon kívülről is) szemlélték és jegyezték le észrevételeiket.

1. Zártságuk – zárt társadalmuk – és ezzel kapcsolatosan hagyományokhoz való ragaszkodásuk volt az egyik jellemző, amelyre a kortársak felfigyeltek. Ennek a zártságnak két oka is van, amelyek egymáshoz kapcsolódnak. Az egyik a székelyek precíz szervezeti formája, mivel ezt a fajta társadalmat nem lehetett volna egy nyitott rendszerben fenntartani. A másik ok a föld közös tulajdona.

Új betelepülőknek biztosítani kellett a tulajdonjogot, vagyis székelynek kellett fogadni őket. Erre volt is sok példa, de a befogadás csak a falu népe akaratából történt. Amennyiben egy falu népe – vagyis a föld tulajdonosa – úgy gondolta, hogy szüksége lehet az új betelepülőre, befogadta – ha nem, hát elutasította. Még a királynak sem volt joga a falu népét kényszeríteni, hogy saját akarata ellenében befogadjon a közösségbe valakit.

Hasonló a helyzet a lófőknél is, ahol a lófőséghez tulajdonjog kapcsolódott. A korábbi időkben évenként újracsztották a művelésre szánt földeket, míg a későbbi korokban állandósult a földek használati joga, vagyis egyéni tulajdonba kerültek. A befogadásra is kellett legyen példa, mert a falu népe meg kellett hogy őrizze az erejét a föld megművelésére, valamint hadakozásra.

A középkori források rendszeresen kitértek a székelyek zárt társadalmának jellemzőire:

THURÓCZY János (1435–1488/1489) írja: „(...) minthogy az ő népük – úgy látszik – azóta sem keveredett idegen vérrel, mind erkölcsükben szigorúbbak, mind pedig a földek felosztásában nagyon különböznek a többi magyartól.”¹¹

Antonio BONFINI (1427/1434–1502) így említi őket: „Ezek külföldiekkel házassági kapcsolatra máig sem lépnek, nehogy megfertőzzék saját vérüket. Szigorú szokások közepette élnek, és a többi magyartól sok dologban különböznek.”¹²

¹¹ THURÓCZY János: *A magyarok krónikája* (a továbbiakban THURÓCZY). Osiris, Budapest, 2001. 58.

¹² BONFINI, Antonio: *A magyar történelem tizedei*. = KSz. 30.

SZAMOSKÖZY István megjegyzi: „Bizonyára isteni elrendelésből származó régi szokást őriznek azzal, hogy egymás közt házasodnak, s idegenekkel nehezen lépnek frigyre.”¹³

2. Egy másik jellemző tulajdonságuk, amely mondhatni a köz-hiedelembe is bekerült, a székelyek **harcias természeté**. Már az első Árpád-házi királyok felismerték a székelyek harcra termettségét. Csak gyanítani lehet, hogy Szent László királyunk kedvelt népe volt a székelység, és csakis a hadakozás során mutatott bátorságuk miatt kedvelte meg a szent király a székelyeket. Ez a kapcsolat a legendák szintjére került. Nem véletlen, hogy a Székelyföldön maradt meg a legtöbb Szent László-legendát ábrázoló templomi freskó. Az idézetek egyértelműen igazolják, hogy a középkorban harcra termett népként ismerték a székelyeket.

TOMORI Pál munkácsi és fogarasi várnagy (1515) ekképpen ír: „Ezek a székelyek úgy tartják, hogy akit megölnék, az szolgáljuk lesz a másvilágon. (...) „Óvlak benneteket, uraim, az elszánt székelyektől, akik nem tartanak sem Istentől, sem embertől, sőt a törvénytől és a törvényteleniségtől sem.”¹⁴

BRODARICS István (1470 k.–1539) megállapítása: „Itt [Erdélyben] élnek a székelyek, harcias és vad nép, közülük senki sem nemes és senki sem paraszt, mindannyian ugyanazon jog szerint ítéltetnek meg, akárcsak a svájciak.”¹⁵

Antonio POSSEVINO (1533–1611) a székelyek harci erőit méltatja: „Arra használják még őket, hogy védjék a fejedelem tartózkodási helyét vagy városát, és sokkal megbízhatóbbnak és bátrabbnak tartották őket a többieknél.”¹⁶

Hasonlóképpen vélekedik SZAMOSKÖZY István is: „Ezek a rettenetetlen emberek ugyanis jobban szeretnek pusztá mellkasukkal szembeszállni a dárdák sokaságával és az ostromgépek seregével, mint kövekkel és cementtel.”¹⁷

¹³ SZAMOSKÖZY István: *i. m.* = KSz. 151.

¹⁴ TOMORI Pál: *[A székelyekről]* = KSz. 137.

¹⁵ BRODARICS István: *Igaz leírás a magyarok és a törökök mohácsi útközetéről.* = KSz. 138.

¹⁶ POSSEVINO, Antonio: *Transylvania.* = KSz. 148.

¹⁷ SZAMOSKÖZY István: *i. m.* = KSz. 150.

VERANCICS Antal viszont már sokkal egyértelműbben fogalmaz: „(...) a korábban szkíta durvaságot mutató magyaroktól az élet legtöbb intézményét, a szokást és a törvényeket tekintve különböznek, kivéve a vallást és a nyelvet, amelyben, midőn ősi módon beszélnek, hasonlatosak.”²⁴

Egyértelműen a székelyek magyar nyelvűségét emeli ki Antonio POSSEVINO: „Valamennyien a magyar nyelvet beszélik, kivéve a közéjük keveredett oláhokat.”²⁵ A nyelvazonosság mellett az eltéréseket is említi SZAMOSKÓZY István: *A magyarokkal rokon, sőt egyazon nyelvet használnak, még ha kiejtésük valamelyest el is távolodott amazokétól.*²⁶

Következésképpen csak azt tudjuk mondani, hogy a nyelvész BENKŐ Lorándnak kell hitelt adnunk, mivel az ellenkező állítás, mely szerint a székelyek nem magyar nyelvűek lettek volna, nincs bizonyítva. A székelyek csatlakozásából nem következik szükségszerűen az, hogy más, nem magyar anyanyelvűek lettek volna. Továbbá jelenlegi genetikai ismereteink is ebbe az irányba mutatnak, ugyanis a székelység esetében – a magyarsághoz hasonlóan – csak igen kis arányban találtak törökös eredetre utaló jeleket.

4. Nyugati székelyek

Oklevelek tanúsítják, hogy az Árpád-kori Magyarország nyugati részein is éltek székelyek. Egyes szerzők magyarországi (a jelenkori határok!) és erdélyi székelyekről beszélnek. Talán a legpontosabb az egy tömbben (vagyis szervezetten, nagyobb területen) élő és szórványban, vagyis kis szervezeti egységekben, falvakban élő székelyekről beszélni, annál is inkább, mert a helynév-adatok azt sugallják, hogy majdnem az egész középkori magyar királyság területén éltek székelyek.

²⁴ VERANCICS Antal: *Erdély, Moldva és Havasalföld fekvéséről.* = KSz. 145.

²⁵ POSSEVINO: *i. m.* = KSz. 148.

²⁶ SZAMOSKÓZY: *i. m.* = KSz. 148.

A mellékelt térkép (lásd: 6 sz. melléklet) azt ábrázolja, hogy hol lakhattak a korai Árpád-korban székelyek. Az oklevelekben említett székely településeken kívül, a jelenkorban is létező helynevek tanúsítják e népcsoport nyugat-magyarországi jelenlétét. Mint már fennebb idéztük, IV. Béla 1247. évi, a nagyszombati apácáknak tett adománya kapcsán említ székelyeket Boleráz falu határában, Pozsony megyében. Szintén IV. Béla királynak egy másik diplomája a nagyvátyi székelyeknek biztosít a királyi szerviensekéhez hasonló személyes szabadságjogot (ezt is idéztük az előbbieik során).

TAMÁS esztergomi érseknek a Szent Kereszt monostor szerzetesei számára 1314-ben kiadott bizonyáglevele viszont egykori székely telepet említ: „*Magyarország és Ausztria határán fekvő Barandanbe nevezetű birtokot, amelyen egykor székelyek éltek és laktak.*”²⁷ IV. Béla király idejében, amikor a két említett oklevelet kiadta, Erdély keleti részén már letelepedtek az általunk keletinek nevezett székelyek, vagyis volt olyan periódus, amikor a magyar királyság területén nyugaton és keleten is laktak székelyek.

A nyugati székelyek létszáma kisebb volt a keletiekénél, és szervezetileg is különböztek egymástól. A nyugati székelyek között léteztek várjobbágy státusban élők, mint a nagyvátyi vagy a bihari Székelyszáz település lakói, léteztek szolgasorban élők is, de idővel többen személyes szabadságot is kaptak, miáltal királyi szerviensekké váltak. Eltúlzottnak tartjuk azt a véleményt, miszerint a keleti székelyek szolgasorból kerültek várjobbágyi státusba, majd később a kollektív szabadság jogállásába: ezt az elméletet a két oklevél²⁸ alapján fogalmazták meg²⁹, de ezek nem támasztják alá kellőképpen az említett állítást, amelynek hívei eltekintenek a keleti székelyeknél fennmaradt törzsi szerveződési formától. A nyugati székelyeknél nincs tudomásunk erről a törzsi szerveződési formáról, amely egyébként a települések szétszórtsága miatt nem is létezhetett abban a formában, mint a keleti székelyeknél.

²⁷ KSz. 73.

²⁸ A *Várad Regestrum* 165. sz. regesztá (1217) bejegyzésében szerepel a „Székelyszáz” katonai egység. – IV. Béla (1235–1270) kiváltságlevele a nagyvátyi székelyeknek.

²⁹ KRISTÓ Gyula: *A székelyek eredete*. Balassi Kiadó, Budapest, 2002. 149–161.

Az oklevelek, amelyek egykor létezett székely településeket említene, a fennmaradt nagyszámú (székelyekkel összefüggésbe hozható) helységnév létezése, ahol a későbbi időkben (13. század után) székelyeket már nem lehet kimutatni, valamint a ma élő székely nyelvjárások hasonlósága a nyugat-magyarországi lakosság nyelvjárásaival, mind olyan tények, amelyek azt az elméletet támasztják alá, miszerint létezett egy nyugat–kelet irányú, tömeges székely vándorlás, mely vándorlástól leszakadt (esetleg a korábbi lakhelyén maradt) népelemek alkották a nyugati székelységet. Elméletileg létezhetett kétirányú mozgás is a nagyobbik tömb nyugat–kelet, valamint a kisebb töredékek kelet–nyugat vonalában, de ez esetben a székelység a korai időben nagyon nagy létszámú kellett volna lennie ahhoz, hogy ilyen kiterjedt területen nyomot hagyjon maga után.

Későbbi korokban (a 14. század után) a nyugati székelység elkülönült alakban már nem mutatható ki, mivel beleolvadt a magyar többségi lakosságba és osztozott annak történelmi sorsában.

5. Keleti székelyek

Amikor IV. Béla a nagyvátyi székelyeknek diplomát állított ki, és ezzel ezek a magyar társadalomba való beolvadás utolsó szakaszához értek, a keleti részeken élő székelyek a nemzeti szervezést nemcsak hogy megőrizték, de több évszázadra menően utódaiknak hátra is hagyták.

A Tiszától keletre élt az Árpád-korban a székelyek nagyobbik része. Bihar vidékén említi őket ANONYMUS a honfoglalás leírása során, de a helynevek tanúsága szerint a bihari részeken kívül a Bánságban is³⁰ laktak székelyek. Többlépcsős áttelepülés után a mai Székelyföld területét foglalták el, és itt rendezkedtek be sajátos szervezeti rendszerükben.

³⁰ BALÁS GÁBOR: *A székelyek nyomában*. Panoráma, Budapest, 1984. 70.

Székelyföld mint szervezett terület kialakulási idejére a történelemszerek több időpontot tartanak lehetségesnek.

Az *Andreanum* (1224. november 30.) – a Nagyszeben vidéki szászok részére II. András által kiadott kiváltságlevél – a legbiztosabb fogózkodó, és sok kutató erre az időre helyezi Kelet-Erdély területi rendezését. Korábbi időszakra enged következtetni az a tény, hogy a szászok II. Géza idejében telepedtek át Erdélybe (1150 körül), valamint szász váraknak a krónikákban fennmaradt építési dátumai.³¹

Mivel tudjuk, hogy a székelyek egy része (Sepsi, Kézdi, Orbai) a későbbi Szászföldről települt át a Székelyföldre, következésképpen a szászok városépítése előtt kellett hogy megkezdődjék betelepedésük új lakóterületükre.

Szeben városának a XII. század végén kiadott szabadságlevél ténye is azt támasztja alá, hogy a Székelyföld kialakulásának kezdetét már II. Géza uralkodásának idejére, az 1150 körüli évekre kell tennünk, de nem zárhatunk ki korábbi periódust sem, mert nincs adatunk például a maroszséki székelyek letelepedésére. Közelebb állunk az igazsághoz, ha, egyetlen időpont helyett egy időtartamot keresünk a Székelyföld kialakulására vonatkozóan, mivel a legvalószínűbbnek egy többlépcsős folyamat látszik.

A nyugati székelyektől a keletieket nemcsak nagyobb számarányuk különbözteti meg, de egységes, nagy területet elfoglaló-bela-kó szervezettségük is.

A továbbiakban elsősorban a keleti székelyekkel foglalkozunk, mivel ők örökítették át azokat az információkat, amelyekkel ma rendelkezünk.

³¹ Medgyes 1146, Nagyszeben 1160, Segesvár 1198, Szászváros 1200, Brassó 1203, Beszterce 1206. Lásd KÖVÁRY László: *Erdély régiségei és történelmi emlékei*. Stein János M. Kir. Egyetemi Könyvkereskedése, Kolozsvár, 1892. Reprint Horizont Kiadó, h. n., é. n.

6. A székelyek katonai szerepe az Árpád-házi királyok idejében

A székelyek lelki alkatából is következett a tény, hogy gyakran fogták harcra őket az Árpád-házi magyar királyságban.

Szervezettségük is arra utal, hogy állandó harckészültségben éltek. Általánosan elfogadott elmélet, miszerint a székelyek csatlakozásuk következtében a határ menti területeket kapták szálláshelyül, és határőr-gyepűőr szerepet töltöttek be.

Ugyancsak csatlakozásuknak köszönhatték, hogy a csatában elővéd és utóvéd szerep jutott nekik. A legtöbb /történeti/ műben a következő bevezetővel találkozik az olvasó: Köztudott, hogy a nomád népeknél a csatlakozott törzseket a csatában előreküldték (ahol nagyobb a vérveszteség), és letelepedéskor a határzónákat jelölték ki számukra (ahol nagyobb a veszély). Erre a legjobb példa a mongolok voltak.

Első megközelítésre az állítás a székelyekre is igaz lehetne, mert az írott formában ránk maradt feljegyzések mindig elől harcolókként tudósítanak a székelyekről. A II. Ulászló királyunk idejében kibocsátott kiváltságlevél részletesen leírja a székely hadba szállás módozatát (*lásd a 4. sz. mellékletet*). Ez az oklevél viszont 1494. július 13-án kelt, és a korábbi szokást rögzítette.²² Vizsgáljuk meg egy kicsit részletesebben a kérdést.

Az első észrevétel, hogy az írott forrásokban való első feltűnésükkor a székelyek többsége nem lakott a határok közelében. A nyugati székelyek egy része – a Pozsony környéki, az őrségi és a valkói – lehetett gyepűőr vagy határőr, de a Baranya és Tolna megyében lakók már nagyon távolra kerültek a határoktól. A keleti székelyek közül a Temes vidékiek laktak a határ közelében, de ők sem közvetlenül a határ mentén. A székelyföldi székelyek határvédő szerepe elsősorban a tatárjárás következménye. A székelyek

²² KSz. 56–57.

keleti országrészben történő letelepítésének okait újra kell gondolni, mert az eddig felhozott indokok – határőr szerep – nem adnak egyértelmű magyarázatot. A gazdasági szempontok is lényegesek voltak a katonai megfontolások mellett. Jó példa erre, hogy III. Béla XII. század végi pénzjövedelmének 9%-át az erdélyi idegen hospesek – vagyis a szászok – biztosítják.³³ Az új betelepülőknek szabad területet kellett biztosítani és az ország belsejében új királyföldeket kellett létrehozni, mivel a korábbi adományozások során sok királyi birtok került magánkézbe. Az egységes Székelyföld II. András területszervező tevékenysége folytán alakulhatott ki, amikor a király az ország keleti részét próbálta biztosítani és a Kárpátokon kívüli területeket hatalma alá vonni.

A magyar állam a honfoglalástól a tatárjárásig folyamatos expanzióban volt, határai állandóan változtak. A kalandozások korában nem is lehet határőrségről beszélni. A Szent István államszervezése előtti zavaros, átmeneti időszakban nincs egységes állam, majd ezt követően sem különülnek el határozottan a védő és támadó szerepű hadi elemek. Természetesen a határok közelében lakó népesség éppen lakhelyének köszönhetően, határőrzési feladatokat is ellátott.

A székelyek Árpád-kori gyepű- és határőr szerepének kérdését a jelenkori történetírás túlságosan leegyszerűsítve ismerteti, pedig a valóság sokkal összetettebb és többértékűbb volt.

A 14. századi krónikakompozíció említi az 1116-os Orsova (Ol-sava) folyó menti ütközetet: „*Látván a csehek, hogy íjászok jönnek (...), rátámadtak az íjászokra. Az igen hitvány besenyők és székelyek sebesülés nélkül egészen a király táboráig futottak.*”³⁴

Az 1146-os Lajta menti ütközet leírása a következőképpen hangzik: „*Az igen rossz besenyők és a nagyon hitvány székelyek pedig, akik szokás szerint a magyar csapatok előtt jártak, valamennyien egyszerre megfutamodtak, miként juhok a farkasok elől.*”³⁵

³³ KRISTÓ Gyula: *Magyarország története. 895–1301.* Osiris, Budapest, 1998. 180.

³⁴ KSz. 41.

³⁵ KSz. 42.

Az idézetekkel kapcsolatosan az első megjegyzés, hogy a 14. században íródtak, amikor a székelyek előhad szerepe már szokássá válhatott.

Sokan furcsállották a becsmérlő megjegyzést, amellyel a székelyeket illették a krónikaírók, annál is inkább, mert a cseh krónikások kemény küzdelmet említenek az orsovai csata kapcsán, és a német krónikások is hasonlóan írnak a Lajta melletti ütközetéről. A 14. századi krónikaírónak a könnyűlovas-lovasíjász székelyek felszerelése tényleg hitványnak tűnhetett a nehéz fegyverzetű páncélos lovagokhoz viszonyítva. Egy dolog viszont bizonyos: a székelyek abban az időben lovasíjászok voltak: szervezettségük, gazdasági viszonyaik, hagyományörző hajlamuk mind az ősi hadászati szokásaik és módozatuk, vagyis a lovasíjászat megőrzését biztosították.

A mindenkori hadviselésben (a jelenkoriban is) rendkívül fontos szerep jut a gyorsan mozgó alakulatoknak az ellenség felkutatása és zaklatása céljából. Hasonló volt a helyzet az Árpád-kori magyar királyság hadseregével is, ahol a gyors alakulatokat a könnyűlovas-lovasíjász csapatok képezték. A csatározások során a lovas-íjász csapatok mindig elől harcoltak, nemcsak gyorsaságukra való tekintettel, de az íjnak (a vágó-szűrő-dobó fegyverekhez viszonyított) nagyobb hatótávolsága miatt is. Az idők folyamán ez a haditechnikai szempont már minősülhetett és tűnhetett „szokásnak”. Feltételezhetjük tehát, hogy a székelyek elővéd harci szerepe inkább lovasíjász harcmódozatuknak volt köszönhető, mintsem a csatlakozott nép másodrangú állapotának. Ezt a „másodrangú” állapotukat / státusukat a továbbiak során még ismételten is megkérdőjelezzük.

A székelyek hadi szereplésének vizsgálatakor érdekes jelenségre figyelhetünk fel.

Az Árpád-korban és a közvetlen ezt követő időkben a székelyek csak a magyar királyt követték a csatában, vagy kimondottan a magyar király felszólítására vonultak hadba (a király által kinevezett hadvezér parancsnoksága alatt). Nincs tudomásunk olyan

hadi szereplésről, melyben a székelyek nem a királyhoz kapcsolódnának. A II. Ulászló kiváltságlevelében foglaltak szerint is a királyt vagy a királyt helyettesítő vezért kell a székelyeknek a hadban kísérniük – kivételt csak az ország nagy romlása hozhat.

Ha ezekhez a tényekhez kapcsoljuk azt is, hogy a székelyek egyetlen „adója” ebben a korban az „ökörsütés” – a király koronázásakor, esküvőjekor és elsőszülött fia születésekor portánként egy-egy megbélyegzett, „megsütött” ökröt küldenek a királynak –, amely ismét csak a király személyéhez kötődik, és amelyet mint ajándékot említene a források, akkor joggal feltételezhetünk egy különleges – hogy ne mondjuk kiváltságos – viszonyt a magyar királyok és a székelyek között.

Ez a viszony vagy kapcsolat (nevezhetjük akár szerződésnek vagy még inkább szövetségnek is) csakis a székelyeknek a magyarsághoz való csatlakozása pillanatában születhetett.

7. A székely „státusz”

A nyugati székelyek közt voltak szolgák és voltak várjobbágyi szabadságot élvezők, nincs tudomásunk arról, hogy egységes, közös szabadságjoggal rendelkeztek volna. Sőt az a tény, hogy különböző jogi helyzetben voltak, inkább azt igazolja, hogy nem volt közös szabadságjog a nyugati székelyeknél.

A keleti székelyeknél nagyon sok feljegyzés maradt ránk, amelyek a székelyek kollektív szabadságjogait ismertetik. Nem tudjuk, viszont, hogy ez a kiváltság mikortól illette meg őket.

A *Váradí Regestrum*, amely a váradí káptalan előtt, 1208–1235 között lezajlott jogügyletek jegyzőkönyveit tartalmazza, 1217. évi bejegyzésében a székelyszázi százados-kerületi bihari várbeliek vádját tartalmazza, mely szerint egy Deus nevű szabad ember közéjük tartozna. Mivel a várbeliek esküvel nem erősítették meg vádjukat, Deus-t szabad állapotúnak nyilvánították. Ennek a dokumentumnak

az alapján alakult ki az a vélemény, hogy a keleti székelyek is korábban szolgásgorban voltak, majd várjobbágyi (kötött) szabadságjogot nyertek, és később kaptak közös szabadságjogot.³⁶

Az említett forrás viszont arról is tudósít, hogy a várjobbágyokon kívül léteztek szabad székelyek is, miként ez volt a nevezett Deus is az 1217. évben. A II. András által a szászoknak kiadott kiváltságlevél, az *Andreanum* (1224) említést tesz a székelyekről is, és mivel a szászok sok helyen a székelyek által kiürített területekre telepedtek le, általánosan elfogadott nézet, hogy 1224-re a székelyek többsége már a Székelyföld területén élt, de valószínűleg már 1150 körül. Tekintve, hogy a két időpont, 1217 és 1224 nagyon közel esik egymáshoz, azt kell feltételeznünk, hogy 1217-ben Bihar vidékén a várjobbágyok helyben maradtak, míg a közös szabadságot élvezők többsége már keletre költözött.

A közös szabadságjog születését a korai Árpád-korra tudjuk helyezni, pontosabban a székelyeknek a honfoglaló magyarokhoz történő csatlakozása momentumához, amely időpont magát a szabadságjogot alapozza meg, de ez csak a szervezett és egy tömbben élő székelyeket érinthette. A szórványban élő székelyeknek nem volt lehetőségük szövetségkötésre a honfoglaló magyarokkal. A közös szabadságjog, amely hagyományként maradt meg és csak a későbbi időkben fektették írásba mint szokásjogot, meghatározza a székelyek viszonyát az Árpád-kori magyar állammal, pontosabban a királlyal szemben, és egyaránt tartalmaz jogokat és kötelezettségeket.

Érdekes, hogy a székelyek szabadsága egyszerre közösségi és személyes is. A székely ember szabadon járhatott a királyságon belül, akárcsak más, bármilyen rangú nemesember. Ezért a székely „státuszt” egyenlő értékűnek tekintették a nemesi státusszal. A székelyek tulajdonosai voltak a földnek, amelyen éltek. A magyar király nem adományozhatott földet a Székelyföld területén, és felségsértés vagy magvaszakadás (örökös hiánya) esetén a tulajdonjog visszaszállt a közösségre. A király nem tehetett senkit székellyé, csak

³⁶ KRISTÓ Gyula: *A székelyek eredete. i. m.* 149–161.

az a személy nyerhette el a „székely” minőséget, akit maguk a székelyek is befogadtak.

A föld tulajdonjoga szempontjából a székelyek erősebb jogállásban voltak, mint a nemesek. Sok történész ezt a jogállapotot a székelyek mint ősfoglalók – akik Árpád magyar honfoglalásakor szereztek földet – elismerésének tekinti. A székelységet a föld tulajdonjoga különbözteti meg az Árpád-kori Magyarországon élő más, közös szabadságjoggal bíró néprészekről mint a szászok, besenyők, kunok és jászok, akik mind az úgynevezett „királyföldre” telepedtek le.

A székelyek megtarthatták sajátos szervezetségi formájukat és szokásaikat (amelyekről külön fejezetben szólnunk). Első számú kötelezettsége a székelyeknek a hadakozás volt. A király hívására személyenként és saját felszereléssel kellett hadba vonulniuk az adott helyzetnek megfelelően (lásd a 4. sz. melléklet).

Külön figyelmet érdemel az úgynevezett „adózási” szokás, mely szerint „portánként” egy ökröt ajándékoztak a királynak koronázásakor, házasságkötéskor és elsőszülött fia születésekor: az ökröt tüzes vassal megjegyezték (bélyeget sütöttek rá), innen az ökör-sütés elnevezés. Joggal nevezték ezt a székelyek ajándéknak, mert az ökör-sütésre csak alkalomadtán került sor, míg a rendes adó évenként járt. Az ajándék elnevezés is a székelyek csatlakozásának a momentumához vezet, mivel önkéntes és személyhez (portához) kötött felajánlásról van szó, amely egyfajta szövetségkötés és időnkénti szövetségmegújítás, -biztosítás a királlyal. A székelyek ezáltal ismerik el a magyar királyt uralkodójuknak, és ismételten, önkéntesen és személyenként megújítják azt a szövetséget, amelyet egykor a két fél kötött. Maga az ökör, mint a szövetség jelképe, ugyancsak arra utal, hogy a szövetségkötésnek a Szent Istvánt megelőző időben (a fejedelemség korában) kellett történnie, amikor a legnagyobb érték az állat volt (a régi magyar nyelvben a *'marha'* szó *'vagyony'*, *'kincs'*, *'érték'* jelentéssel is bírt.) Későbbi korokban, Mátyás és II. Ulászló idejében a székelyek már vonakodtak az ökör-sütést megadni, ami fokozatos leszegényedésük jeleként is értelmezhető.

8. A székelyek nemzetségi szervezete

A 21. század embere úgy gondolja, hogy korábban itt élt ősei primitívek és gyengén szervezettek voltak. Ezzel szemben a valóság az, hogy elődeink nagy kultúrával rendelkeztek és magas szinten szervezett társadalomban éltek.

A székelyek közösségi élete demokratikusabbnak tűnik a jelenkori „modern” mindennapokhoz viszonyítva, mivel az egyének jogi-társadalmi egyenlősége hasonló gazdasági színvonallal társult.

A középkorban a Székelyföld székekre tagozódott: Maros-, Udvarhely-, Csík-, Sepsí-, Kézdi-, Orbai- és Aranyosszék. Az idők folyamán történtek változások: székek szakadtak ketté vagy egyesültek. Az Erdélyben való letelepülésükkor a székelyek már az említett területi felosztás szerint szerveződtek, habár ebben az időpontban a területi egységek még nem a szék nevet viselték, ez a terminus jóval későbbi. Északi székeknek nevezzük az első hármat: Maros-, Udvarhely- és Csíkszéket. A déli székek Sepsí-, Kézdi- és Orbaiszék. Aranyosszék 1266-ban települt be a Kézdiszékből kiszakított székelyekkel.

A székelyek hosszú évszázadokon át megőrizték nemzetségi szervezetüket. 15–16. századi peres okiratokban, oklevelekben fennmaradtak a marosszéki nemek és ágak nevei. A többi székben is ugyanazok lehettek a nemzetségi nevek – különbség csak méretükben jelentkezett, mert az északi székek teljes képet nyújtottak, míg a kisebb déli székek töredékei a teljes szerveződésnek, de ugyanazon rendszeren alapultak.

BODOR György³⁷ a székelység korai önszerveződését próbálta meg modellezni, az ő gondolatmenete alapján ismertetjük az északi székek szervezési formáját.

³⁷BODOR György: *A székely nemzetségi szervezet*. Pallas–Akadémia Kiadó, Csíkszereda, 2003.

A székelyek többsége a had népéhez tartozott, melyeket még köznépnek vagy falu népének is neveztek. A letelepedés idejében a falu egységét a tíz porta vagyis tíz család alkotta, ebből kifolyólag van eset, hogy a falut a „tíz” névvel említik. A tízes szervezési rendszer fennmaradt a 20. századig: a falvakat tízesekre osztották, a tízes volt a legkisebb egység. Egy északi székben 120 falu volt. Hadakozás esetén a szék 10 századot tudott kiállítani, úgy hogy még 2 század maradt a szék védelmére.

A vezető réteget a lófők alkották, akiket ág népének is neveztek. Az északi székekben 240 lófőiség volt, és mivel a széket 10 körzetre osztották, minden körzetben 24 lófőiséget tartottak számon. Az ágak száma is 24, tehát a körzet volt a legkisebb sejt, amelyben a teljes nemzet képviselve volt (24 ág) és amely egy századot tudott kiállítani. A 24 ág 6 nembe sorakozott. Az ágak népe két századot tudott kiállítani székenként.

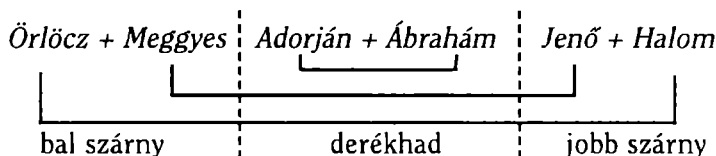
A hat nem a következő: Örlöcz, Meggyes, Adorján, Ábrahám, Jenő, Halom. Az ágak:

1. *Örlöcz* nem: *Szovát, Bod, Seprőd, Eczken* ágak
2. *Meggyes* nem: *Dudor, Kürt, Gyaros, Meggyes* ágak
3. *Adorján* nem: *Vaja, Telegd, Váczmán, Poson* ágak
4. *Ábrahám* nem: *Új, Karácson, Gyerő, Nagy* ágak
5. *Jenő* nem: *Boroszló, Balási, Új, Zomoru* ágak
6. *Halom* nem: *Halond, Náznán, Péter, György* ágak

A nemek és ágak nevei sok érdekességet elárulnak. A Jenő nemzetség / törzs létezett a honfoglaló magyaroknál is, és a Kürt ág is kapcsolható valamilyen formában a magyar Kürt nemzetséghez. A nemek és ágak között található keresztény nevek: Ábrán (Ábrahám), Karácson(y), Péter, György és – kérdőjelesen – Adorján (Odorján, Hadrián). Az ágnevek között található Nagy és két Új egy átszerveződésre engednek következtetni. Az Eczken, Váczmán, Náznán germán eredetű nevet sejtet, de egyes kutatók törökös nyelvre vezetik vissza eredetüket.

A vezetőréteg adta a tisztségviselőket. Nagyon szigorú szabályt alkalmaztak a tisztségek betöltésének a sorrendjére: az ágak kö-

zött évente cserélődtek a tisztségek és szabályos sorrendben következtek. Mivel két tisztség létezett: a hadnagy a katonai szerepkör ellátására, valamint a bíró a mindennapi „civil” élet irányítására és az igazságosság felügyeletére, a két tisztséget ugyanaz az ág egyidőben nem viselhette. BODOR György³⁸ a tisztségviselés sorrendjét vizsgálva rájött, hogy a nemek kettesével társultak, úgy, hogy a párosított nemek egyidőben nem viselhették a hadnagyságot és a bíróságot is; a párosított nemekben az ágak sorrendje is azonos volt. Ez a párosítás a következő:

Az elhelyezés adja az ősi rangsort, mivel a nomád népeknél – törökös szerveződés szerint – szokásos volt a hármas tagoltság és ezen belül a rangsor így alakult: első a derékhad, második a jobb szárny és harmadik a bal szárny.

Ez a felosztás magyarázatot ad a korabeli dokumentumokban gyakran előforduló „*Trium Generum Siculi*” (székelyek három neve vagy nemzetsége) megjelölésre: itt a nemzet helyett nemzetiséget kell érteni. Téves a *három nemzet* alatt a főrendű, lófő és gyalogszékelyt érteni, mivel a korai időkben (9. század) a székelyek mindannyian lovas katonák voltak, és a főrend nem létezett, csak a későbbi időkben (a 14. század után) alakult ki.

A tisztségviselés sorrendjét előíró szigorú szabály három 16. századi okiratban maradt fenn³⁹, vagyis a székelység a honfoglalás után is több mint 600 éven át megőrizte ősi nemzetségi szerveződési formáját.

³⁸ BODOR György: *A székely nemzetségi szervezet. i. m.* 109–111.

³⁹ KSz. 193–196.

9. A székelyek földje

A székelyek történelmének is egyik meghatározója a termelési mód volt, mely mód az idők folyamán szorosan kötődött a tulajdonjoghoz. A tulajdonviszonyok változásokon mentek keresztül, de ezek a változások nagyon lassúak voltak a környező népeknél tapasztaltakhoz viszonyítva. A különböző történelmi művekben rendszeresen ismertetik a székelyekre jellemző termelési módokat, ezek fejlődését-alakulását, de csak a 15. századtól tartják fontosnak (mivel csak ez időtől léteznek írott források), viszont az Árpád-korban is meghatározó szerepük volt.

Írott forrásokban nem maradt fenn, de a későbbi korok tulajdonviszonyaiból (vissza) lehet következtetni a korai Árpád-kor jellemzőire, mely szerint a föld felett közös tulajdonjog érvényesült: a föld, amelyen a székelyek éltek és amelyet használtak, mindannyiuk közös tulajdonát képezte. Fontos hangsúlyozni, hogy a királyi hatalom e tekintetben csak a Székelyföld határáig érvényesült, ezen belül a székely szokásjog szerint rendelkeztek, melyet a királyok is tiszteletben tartottak. Felségsértés vagy magvaszakadás (utód és örökös hiánya) esetén is a gazdátlanul maradt föld tulajdonjoga visszaszállt a közösségre. A királyok el sem vehettek és nem is adományozhattak birtokot a Székelyföld területén. Ilyen erős kiváltsággal az Árpád-kori magyar királyságban egyetlen más népcsoport sem rendelkezett.

Ebben a korban a nagyállattartás volt az elsőrendű foglalkozás, melyet kiegészített a földművelés. Idővel az állattartás mind inkább visszaszorult, és nagyobb hangsúlyt kapott a földművelés, de mindvégig a történelem folyamán – egészen korunkig – megmaradt mindkét mezőgazdasági ágazat.

A székelység két rétegre oszlott: közszekelyek és vezetőréteg. Ez utóbbi csak irányította a társadalmat, egyébként egyenlő rangúak voltak a közszekelyekkel. Területileg a korábbi időkben nemzetségek – ezeken belül nemek valamint az ágak – szerint szerve-

zódtek. Később a legnagyobb területi egység a szék lett, ezen belül sorakoztak a falvak. A lófők is a köznép falvaiban laktak és ezek szervezeti szabályaihoz igazodtak.

A föld közös tulajdonú volt és falvanként rendelkeztek felette. A legelőket és az erdőket is közösen használták korlátozás nélkül, mivel ez utóbbinak bővében voltak. Az erdők közös használata fennmaradt egészen a 19. századig, amikor is közbirtokosságokat szerveztek a központi hatalom kezdeményezésére és irányításával. A legelők ma is közös használatban vannak. A kaszálók esetén már létezett korlátozás: a közszekely egymaga kaszálhatott, míg a lófő másodmagával. Később a tisztséget viselő (hadnagy vagy bíró) lófő negyedmagával kaszálhatott. A szántóföldekre vonatkozóan már más szabály létezett. Évente „kinyilaszták”, vagyis nyílhúzással – valószínűleg termőértékük alapján – kisorsolták őket. A közszeke-lynek egy nyílföld, a lófőnek kettő, míg a tisztséget viselő lófőnek négy nyílföld járt. Az erdőkből kialakított tisztások magántulajdonban maradtak és mindenki akkora irtást bírhatott, amennyit kitakarított.

Valószínű, hogy az ekként kialakított szántóföldek birtoklásának következtében egy idő után a szántókat már nem nyilaszták ki, hanem állandó magántulajdonba kerültek. A lófőségekhez is kötődtek birtokok, és nagyságuk a korábbi elosztás szerint alakult.⁴⁰

A közszekelyek nem voltak alávetve a lófőknek: mindannyian egyenjogúak voltak. A székelység nem alkalmazott rabszolgamunkát, nem voltak szolgák és jobbágyok. A falu népe határozott, hogy valakit befogad-e a közösségbe vagy nem, mivel ha befogadta, akkor a tulajdonban is részesült és ezáltal egyenjogú tagja lett a közösségnek: a falunak.

Érdekes volt az örökösödési rend is. Azt mondhatjuk, hogy örökösödés szempontjából is egyenjogúság volt (a nemek között) a korai időkben, vagyis a lánygyermek éppen úgy örökölt, mint a fiú. Később a leányokat kiházásították, az örökségnek megfelelő

⁴⁰ BODOR György: *A székelység szervezete. i. m.* Lásd *A földközösség* című fejezetet, 46–55.

értékű vagyonnal, amikor férjhez mentek. Ha elmaradt a kiházásítás, akkor joga volt a lánynak a fiúval egyenlően örökölni. Az örökös nélkül maradt székelyek vagyona a szomszédságra szállt. Amennyiben nem volt fiúörökös, a lányok örökölhették a tisztviselés jogát is (fiúleány), de a tisztséget a férj látta el.⁴¹

Az ismertetett szigorú rendszernek köszönhetően a gazdasági szintkülönbségek lassan jelentek meg a Székelyföldön és ezek egymáshoz viszonyítva csekély különbséget mutattak. A székelyek sokáig nem csak jogilag voltak egyenlők, de anyagi helyzetük is hasonló volt. Nagyon későre – 15. század – jöttek létre a nagyobb birtokok, de ezek is kis arányban maradtak a terület egészéhez viszonyítva. Milyen hatással volt a székelység sorsára a föld ilyen különleges tulajdona?

Az első következmény, hogy a székelység aránylag könnyen költöztethető népcsoport volt: egységesen és egy tömbben költöztethető. A 12. század második felében, de legkésőbb a 13. század elejéig aránylag rövid idő alatt kialakulhatott a mai értelemben vett Székelyföld. Az áttelepítés a székelyek szempontjából is előnyt jelenthetett – nagyobb terület, több erdő –, mert elég nagy haderőt tudtak mozgósítani, és a későbbi századokban is volt rá példa, hogy nem voltak könnyen kezelhetőek, gyakran fellázadtak.

A második következmény, melyre már utaltunk korábban, hogy a gazdasági erejük nem engedte, hogy átvegyék az európai hadi technikát, mivel az komoly kiadásokat igényelt és csak a nemesek – akik kezében nagyobb vagyon összpontosult – voltak képesek ezt megfizetni. A székelyek megmaradtak a könnyűlovas-lovasíjász harcmódor mellett. Későbbi korokban (15. század) az elszegényedés vezet a gyalogság kialakulásához, de a kora Árpád-korban a székelység általánosan (tömbben) aránylag jó gazdasági körülmények között élt.

⁴¹ BÓNIS György: *Magyar jog – székely jog*. M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem, Kolozsvár, 1942.

10. Keresztény székelyek

Érdekes ellentmondásra kell megoldást keresnünk, mikor a székelyeknek a kereszténységre való áttérését vizsgáljuk. KÉZAI Simon *A magyarok története (Gesta Hungarorum)* 1283 táján írt művében a székelyek hun eredete mellett megemlíti a rovásírást is.⁴²

Ezt az írásmódot sokáig székely rovásírásként tartották számon, mert hosszú ideig csak a Székelyföld területéről ismertek rovásírásos töredékeket. Utóbb a hunoknak, avaroknak és magyaroknak is tulajdonítottak rovásírásos emlékeket, és voltak, akik a magyar nyelv segítségével próbálták megfejteni ezeket.

Tény, hogy a legtöbb rovásírásos szöveg vagy felirat a Székelyföldről származik, és az is tény, hogy a székelyek még akkor is használták a rovásírást, amikor a magyarok már rég elfelejtették.

De székelyek a rovásíráson kívül még megőriztek egy egész sor pogány hagyományt is mint a tetemrehívás, a sírbalövés, lobogós kopja állítása a sírhalom fölé, a napra és holdra esküvés.

Amikor valakinek a gyilkosát nem találták, a közösség tagjainak a halott fölé tartott kézzel kellett megesküdniük, hogy ártatlanok a gyilkolásban. Amennyiben az esküt tevő keze remegett, vagy a halott sebe vérezni kezdett, az így leleplezett és bizonyított tettetst lekaszabolták.

A sírbalövés szokása is sokáig fennmaradt a székelyeknél: így óvták magukat a túlvilági szellemektől az elhunyt hozzátartozói.

Az elhunyt fejéhez leszúrt lobogós kopja állításának a szokása fejfa-állítássá alakult át (főleg a protestáns temetőekben), ez a jelenkorban is tovább él és terjed, most már a katolikusoknál is.

A Szent László-legenda freskókon való ábrázolása, amely sok festett templomban megtalálható a Székelyföldön, pogánykori hiedelemre, a jó és rossz küzdelmére vezethető vissza.⁴³

⁴² KÉZAI Simon: *A magyarok cselekedetei*. Osiris, Budapest, 2001. 102.

⁴³ LÁSZLÓ Gyula: *A „kettős honfoglalás”*. Helikon, Budapest, 2004. 63–64.

Néhány példát említettünk, amelyek azt bizonyítják, hogy a székelyek sok pogánykori szokást és ismeretet mentettek át kereszténnyé válásuk folyamán. Arra gondolhatnánk, hogy mindez zárt társadalmuknak vagy konzervatív jellemüknek volt köszönhető. Részben ez is igaz lehetne, de van egy másik tény, amely felborítja ezt a gondolatmenetet: bizonyítottan nagy volt a Székelyföldön az egyházas települések aránya az Árpád-kori magyar királyság területén. A pápai tizedjegyzék alapján ezen a területen is az egyházas települések aránya megfelelt az átlagosnak, de léteztek olyan vármegyék, ahol a Szent István adta állapot – „*minden tíz falu építsen egy templomot*” – volt a jellemző.⁴⁴ Ellenvetésként lehetne felhozni azt az egyébként igaz megállapítást, hogy a Székelyföldre település idején, a 12. század végén – a 13. század elején a kereszténység már eléggé megerősödött a magyar királyok uralta területeken. A székelyek új lakóhelyükön ragaszkodtak keresztény hitükhöz, és szívesen építettek templomokat maguknak a falvakban.

Az 1333–1337-es pápai tizedjegyzékben megnevezett helységek között nagyon sok Szent- előnévvel jelzett található: gyakoriságuk még csak Délnyugat-Magyarország területén hasonló.⁴⁵

A nemzetségi szervezet nem- és ágnevei között is vannak keresztény eredetűek: György, Péter, Adorján (Odorján, Hadrián), Ábrán (Ábrahám), Karácson.

Ezt a két észrevételt egybevetve arra kell gondolnunk, hogy a székelyek nem Szent István, Szent László és Könyves Kálmán királyok drasztikus és időnként kegyetlen térítéseinek eredményeként lettek keresztényekké, inkább egy korábbi csendesebb és lassúbb folyamat során, amely lehetővé tette a pogány szokások megtartását is (*lásd a 3. számú mellékletet*). Álláspontunk az, hogy a székelyek, amikor csatlakoztak a magyarokhoz, már keresztények voltak, és az új állam népeinek keresztény hitre térítésekor nem kerültek konfliktusba a magyar királyokkal.

⁴⁴ KRISTÓ Gyula: *A székelyek eredete. i. m.* 139. A KRISTÓ által említett 80%-os arány túlzásnak minősül a magyarországi 40%-os átlaghoz viszonyítva.

⁴⁵ BENKŐ Loránd: *Adalékok a székelyek korai történetéhez...* i. m. 112–119.

Érdekes és mindenképpen meggondolkoztató, hogy amíg saját népükkel, a magyarokkal az Árpád-házi királyok olyan keményen bántak, amikor az új hitre való áttérésről volt szó, addig az újonnan csatlakozott vagy jövevény népekkel a szó mai értelme szerint is toleránsak voltak vallási ügyekben. A római pápák rendszeresen buzdították királyainkat az izmaeliták és mohamedánok (böszörmények) kiüldözésére az országból – minden esetben eredménytelenül, csak a keresztény vallásra való áttérésüket biztosító folyamatok elindítását sikerült elérni.

A székelyek ebben az időben különleges státuszuknak örvendtek és külön népként kezelték őket, ezért amennyiben a keleti kereszténység hívei lettek volna (mint annyian a letelepedett magyarok közül: pl. Ajtony), akkor megőrizhették volna vallásukat, vagy megmaradt volna valamiféle nyoma a keleti rítusnak. De a keleti kereszténység nyomaira utaló semmiféle adatunk nincs a székelyek vonatkozásában, ebből pedig az következik, hogy a székelység a nyugati kereszténységgel ismerkedett meg, elodáig, hogy önszántából elfogadta az új hitet és felvette a keresztény vallást.

11. Anonymus és a székelyek

ANONYMUS gesztája, *A magyarok cselekedetei*, az idők folyamán más és más megítélésben részesült. Korábban a honfoglalás leg-hitelesebb leírásának tekintették, később, a 20. században viszont kétségbe vonták történelmi hitelét, oly mértékben, hogy egyes történészek eltekintettek felhasználásától, de legújabbban vannak, akik ismét hiteles forrásként kezelik.

A székelyek kora Árpád-kori történelmét vizsgálók azonban nem hanyagolhatják el ANONYMUS művét. Érdekes módon még azok a történészek is, akik abszolúte értéktelennek tartják a krónikát, amikor a székelyek hadi szokásait ismertetik, elsőként a NÉVTELEN JEGYZŐ-t idézik:

„(...) a Ménmarót elleni harcban Ősbő serege előtt az első csatasort biztosították maguknak.”⁴⁶

Még a legkritikusabb történészek is kiemelik, hogy ANONYMUS munkája, ha nem is alkalmas a honfoglalás eseményeinek feltárására, de mint korhű dokumentum, nagyon fontos a 12. század végének – a 13. század elejének tanulmányozásakor. Célunk a legbiztosabb információk felhasználása, ezért ebből a szemszögből próbáljuk meg az ismereteket a gesztából kiemelni.

A geszta egyes vélemények szerint 1200 és 1210 között készült: ANONYMUS a nyugati krónikákon kívül feldolgozta a népi, az igricek énekeit, és természetesen felhasználta a kor történelmi ismereteit. Ez utóbbi információcsomag, a „kor történelmi ismerete” nagyon fontos, mert meghatározza a szerző fantáziájának határát. A gesztában sok kitalált, vagy időben nem odaillő dolog, esemény és személy van, de a köztudott dolgokat csakis a valóság szerint lehetett leírni, mivel ellenkező esetben a mű már megírásakor hitelét veszítette volna.

A következőkben a székelyekkel kapcsolatos, a 13. század elején köztudott információkat hámozzuk ki a krónikából:

1. A székelyek már a magyarok bejövetele előtt a Kárpát-medencében laktak.

2. A székelyek részt vettek a honfoglalásban mint önként csatlakozott népelem.

3. A székelyek Bihar vidékén éltek a 12. század végén és esetleg a 13. század elején. Bihar vidéke az Árpád-házi hercegek fennhatósága alatt állt.

4. A székelyekben élt a hun eredet- és hagyomány-tudat: Attilához kapcsolódó eredettörténetüket általánosan hangoztatták.

Az utolsó három állítás általánosan elfogadott, és más források is megerősítik. Az első állítás vizsgálata a jelen mű alapvető célja, a továbbiakban ezzel még részletesen foglalkozunk. Szükséges néhány megjegyzés, mely arra enged következtetni, hogy ANONYMUS nem ferdítette el az igazságot, amikor a székelyekről ír.

⁴⁶ ANONYMUS 43.

III. Béla király NÉVTELEN-jének krónikájában a székelyek melleszereplők: Árpád, Zolta, Ősbő, Velek, a többi magyar vezér és törzseik a főszereplők. A székelyek azért kerülhettek a gesztába, mert nem lehetett őket nem szerepeltetni: köztudottan jelen voltak a magyar történelemben. Ez a nép a mű végén, az 50. fejezetben szerepel, majd a következő részekben a szerző – ANONYMUS – felgyorsítja az eseményeket és kurtán be is fejezi a krónikát:

„Miután a székelyek, akik kezdetben Attila király népe voltak, értesültek a nagyhírű Ősbőről, békésen elébe vonultak és fiaikat különféle ajándékokkal túszul átadták neki, s a Ménmarót elleni harcban Ősbő serege előtt az első csatasort biztosították maguknak.”⁴⁷

A gesztában a Kárpát-medencében talált népek közül egyedül a székelyek vettek részt a magyarok oldalán a honfoglalásban: más népeket Árpád hadai vagy legyőztek vagy meghódoltattak. Erre nincs más logikus magyarázat, csak az, hogy ANONYMUS *így tudta*. A székelyek esetében nem kellett a nagynevű családok számára „történelmet készíteni”, mivel erre nem volt szükségük, mint ahogyan a gesztában rögzített történet más szereplői esetében egyes szerzők gondolják. A krónikából úgy tűnik, hogy a székelyeknek nem volt vezérük: ANONYMUS név szerint nem említ senkit (nem így van más népek esetében, még az ellenfelek vezérei is mind nevesítettek). Ez az információ is valósnak látszik, mivel a székelyek nemzetségi szervezete sem ismeri a vezérválasztás módozatát, csak a székenkénti tisztségviselők (hadnagy és bíró) évenként cserélődő és szigorú sorrend alapján következő nemek és ágak rendszerét.

A nyugati forrásokban nem szerepelnek a székelyek.

Mindent egybevetve azt mondhatjuk, hogy ANONYMUS-nak hitelt kell adnunk a székelyekkel kapcsolatos szüksézáví tájékoztatás szempontjából, legalábbis abban az értelemben, hogy a mű írásának idejében ezek az ismeretek a székelyekről általánosan ismertek voltak, léteztek.

Csak sajnálhatjuk azt, hogy ANONYMUS nem hagyott ránk részletesebb leírását a kora Árpád-kori székelyek településeiről.

⁴⁷ Uo.

12. A genetika a székelyekről

Az 1980-as években Magyarországon nemzetközi részvétellel egy több évre kiterjedő genetikai kutatóprogram munkálatai folytak. Az eredményeket a nagyközönség által is érthető, ismeretterjesztő módon dr. CZEIZEL Endre – aki a kutatásban is részt vett – ismertette *A magyarság genetikája* című könyvében.

2003-ban az említett művet újra kiadták (Galenus Kiadó), átjavított változatban. Ez a munka nagyon sok érdekes információt ad közre, de ennek ellenére – amint a szerző is jelzi a második kiadás előszavában – a mű „komolyabb figyelmet nem keltett”.

A genetika sok kérdést tisztázott a világ népei történelmének bonyolult fejezeteiben. Maga a tudományág, mint közismert, a gének tanulmányozásával foglalkozik: a gén az öröklődésért felelős DNS-molekula meghatározott szakasza. Ezért a genetikát más-ként öröklődéstannak is nevezhetnénk. A népesség-genetika egy népcsoport jellemző génállományának a változásait és ezek okait tanulmányozza. A genetikai változatosság első forrása a *mutáció*. Maga a szakkifejezés a géneknek valamilyen külső hatásra vagy másolási hiba miatt bekövetkező, tartósan rögzülő változását jelenti. Az egyes fajokban kialakuló és rögzülő mutációk azután átöröklődnek. A népességek géngyakoriságában nincsenek jelentős eltérések. Több-génjel vizsgálata, értékelése alapján meghatározható a különböző népességek közötti „*genetikai távolság*”.

A fennebb említett népesség-genetikai vizsgálatnak egyik célkitűzése a magyarság és a vele együtt élő fontosabb etnikai csoportok származásának a kutatása volt.

A székelységet a Magyarországon élő bukovinai székely lakosságtól nyert minták alapján vizsgálták. A „bukovinai székelyek” Hadik András (Mária Terézia székely származású tábornoka) által 1775–1786 között Moldvából visszahívott és Bukovinába letelepített székelyek, akiket a második világháború során Romániából két lépésben Magyarországra „menekítették”.

A bukovinai székelyek genetikai vizsgálata alapján nyert eredményekből néhány olyan következtetést ismertettünk, amelyeket fontosnak tartunk a székelyek kora Árpád-kori történelmének megismerése szempontjából.

CZEICZEL Endre szerint a honfoglaló magyarsághoz genetikai szempontból a mai moldvai csángók állnak a legközelebb. Más magyar népcsoportokhoz viszonyítva pedig a bukovinai székelyek és a moldvai csángók állnak a legközelebb egymáshoz.

A fenti két állítás együtt megerősíti egyes nyelvészek, főként BENKŐ Loránd állítását, mely szerint a magyarság és a székelység nyelvileg azonos eredetre vezethető vissza.⁴⁸

A magyarság embertanilag kevert népesség, genetikailag az európai nagyasszhoz sorolható⁴⁹, ezen belül a székelyek iráni eredetűek⁵⁰. A székelység esetében nagyon kicsi, szinte elenyésző a keleti nagyasszból származó gének száma, ami a hun eredet ellen szól. A türk–török arány jóval kisebb, mint az iráni részesedés, ez pedig arra utal, hogy a székelyek csak együtt éltek a türk–török népekkel, de nem rokonaik.⁵¹

Az együttélésre vonatkozó hivatkozás összhangban áll a székelyek nemzeti szervezetének tagadhatatlanul és általánosan elfogadott törökös jellegével.

Az őrségi magyarok viszont nagy genetikai távolságra esnek a székelyektől, ami megítélésünk szerint arra utal, hogy a székelyek mondhatni teljes létszámban elköltöztek a honfoglalás korában általuk ideiglenesen benépesített Őrségből, és antropológiailag nincs kapcsolatuk a mai őrségi magyarsággal.

Ebben a tekintetben az igazi előrelépést majd a régészeti genetika hozhatja.⁵²

⁴⁸ BENKŐ Loránd: *Adalékok a székelyek korai történetéhez...* i. m. 115.

⁴⁹ CZEICZEL Endre: *A magyarság genetikája*. Galenus, Budapest, 2003. 390, 392.

⁵⁰ CZEICZEL Endre: *i. m.* 261.

⁵¹ Uo.

⁵² CZEICZEL Endre: *i. m.* 309.

13. A régészet a székelyekről

Korábban úgy gondolták, hogy a székelyek kora Árpád-kori történetéhez a régészet semmiféle kapaszkodót nem nyújt. Az áttörést a székelyföldi középkori templomok ásatásai valamint a terepbejárások, ásatások hozták (SZÉKELY Zoltán, FERENCZI Géza, BENKŐ Elek, SÓFALVI András). Kiderült, hogy magyar népcsoportok laktak a mai Székelyföld területén, még mielőtt a székelyek letelepedtek volna ott.

Újabb érdekes fejleményeket hoztak a korai magyar állam keleti védrendszérének kutatásai. A különböző korokban és építési technológiával készült várak a hozzájuk kapcsolódó védművekkel, amelyek az ásatások nyomán ismertekké váltak, lehetőséget kínáltak Erdély megszállásának az eddigieknél pontosabb megismerésére. Kiderült, hogy a magyarság a honfoglaláskor kelet felől nagy gyepűsávot hagyott, és a magyarok utólag, különböző korszakokban, több lépcsőben „vissza”terjeszkedtek keleti irányba.

Az első telepések Erdély keleti részében nem a székelyek, hanem a magyarok voltak. Ezek az ismeretek a régészet területéről nézve megkérdőjelezik a hun elmélet azon állítását, amely szerint a székelyek Attila hun maradék népeként a Keleti-Kárpátok hegyeinek védelmében vészelték át a viharos évszázadokat a magyar honfoglalásig. Másfelől a székelyeknek a magyarok által a határra történt telepítését és a határőr szerep kiosztását is újra kell gondolni. Nem kizárt, hogy helyenként csatlakozott népelemekkel is erősítették a határ védelmét, de a honfoglalást követően zömében magyar erők alkották a rendszert.

A csatlakozott népelemeket a legkényesebb és legnagyobb veszéllyel járó helyeken elő- és utócsapatként alkalmazták, mivel ezzel bizonyíthatták hűségüket és harci értéküket. Ez a típusú együttműködés mindkét fél szempontjából elfogadható és természetes volt, de nem tartott meghatározatlan ideig. BÍBORBANSZÜLETETT Konstantin a kabarokat már 950 táján úgy említi, mint a többi ma-

gyar törzssel egyenrangúakat. Idő teltével kerültek újabb népcsoportok, akik átvették a csatlakozott nép szerepét. A magyar állam esetében ez a folyamat a kereszténység felvétele és a királyság megszervezése következtében megszakadt. Az elővéd csapat besorolás és a határőrség szerep nem feltétlenül járt együtt, és az egyikből nem következik egyértelműen a másik. A határ védelmét a legmegbízhatóbb népelemre osztották – a magyarság esetében ez természetesen a magyar törzsek valamelyike volt. Erdélyben a honfoglaláskor a legkeletibb részekben a magyar törzsek egyike vagy a már velük egyenrangú kabar törzs telepedett meg.

A régészet új eredményeket hozott a honfoglaló magyarságot megelőző avar és onogur lakosság továbbélésével kapcsolatosan. Korábban általánosan elfogadott vélemény volt, hogy az avar állam megszűnése után az avar és késő avar (onogur) lakosság részben kihalt, részben elvándorolt, majd a maradék népesség beolvadt a betelepülő szláv lakosságba. Ezzel szemben antropológiai vizsgálatok alapján ÉRY Kinga arra a következtetésre jutott⁵³, hogy az avarság tömegei elvándoroltak vagy felszívódtak az avar állam széthullása után (800 és 830 között), de az onogur lakosság megérte a magyar honfoglalás korát, sőt az avarok korábbi lakóhelyeit is – azok eltűnése után – részben elfoglalta.

Érdekes következtetésre jutott RÉVÉSZ László a Felső-Tisza vidéki ásatásokon talált nagy számú vezérsír leletei alapján.⁵⁴ Miskolctól északkelet irányban sokkal több és jóval gazdagabb honfoglalás kori magyar harcos sírjait tárták fel, mint a Kárpát-medence más tájain. Ennek alapján feltételezik, hogy ezen a területen volt Árpád fejedelem népének első szálláshelye. A székelyek szempontjából fontos információ ez, mivel Bihar vidéke – amelyről köz tudott, hogy a székelység egyik legmasszívabb jelenlétének színhelye – az említett zóna szomszédságában fekszik.

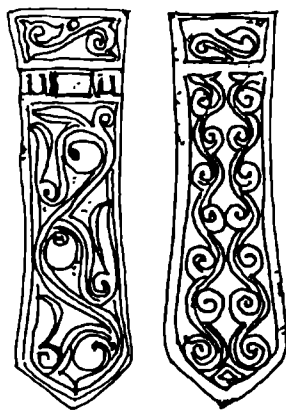
Más szemszögből hoz értékes információt BÁLINT Csanád, mivel bebizonyította, hogy az onogurok jellegzetes griffes-indás sír-

⁵³ ÉRY Kinga: *A Kárpát-medence embertani képe a honfoglalás korában* = Kovács László (szerk): *Honfoglalás és régészet* (továbbiakban HR.). Balassi Kiadó, Budapest, 1994. 217–218.

⁵⁴ RÉVÉSZ László: *Vezéri sírok a Felső-Tisza vidékén.* = HR. 139–149.

leleteit nem lehet követni a magyar honfoglalás koráig: a 9. században a Kárpát-medence népessége tárgyi kultúra-váltáson ment át, az ásatások feltárt leletei ennek a köztes kultúrperiódusnak a nyomait mutatják.⁵⁵ A griffes-indások kultúrája nem kapcsolódik a palmettás magyarok kultúrájához, mivel közbeesik a 9. század állam nélküli periódusának szegényebb kultúrája. Ezek szerint, mivel a griffes-indás díszítést alkalmazó onogurok leletei nem érték meg a honfoglalást, nem azt jelenti, hogy eltűntek vagy elvándoroltak, csupán hogy egy újabb és egyben szegényebb kultúrát alkalmaztak, vettek át, frank és részben szláv hatásra.

BENKŐ Elek Székelykeresztúr-vidéki ásatásai sok érdekes adattal gazdagították a székelyek letelepedéséről kialakított eddigi hézagos képet. Egyik nagyon fontos megállapítása, hogy a középkori székelyek tárgyi emlékei és temetkezési szokásai még a késő középkorban is archaikus jelleget mutatnak.⁵⁶ Ezek a megfigyelések alátámasztják a reneszánsz kori íróknak a székelyekről megfogalmazott jellemrajzát, amely szerint hagyományörzőek, szokásaikhoz ragaszkodóak voltak végig a középkor folyamán (lásd az I.2. Székely jellemrajz c. fejezetet).

Késő avar (onogur) szíjvég

⁵⁵ BÁLINT Csanád: *A 9. századi magyarság régészeti hagyatéka.* = HR. 39–46.

⁵⁶ BENKŐ Elek: *A középkori Keresztúr-szék régészeti topográfiája.* Varia Archaeologica Hungarica. Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete, Budapest, 1992. 30.

SZÉKELYEK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

1. Székelyek és magyarok; a csatlakozás kérdése

Az első részben megpróbáltuk egybegyűjteni azokat az ismereteket, amelyek segítenek megoldást találni a felvetett kérdésre: mikor költözhettek a székelyek a Kárpát-medencébe. Az információink közvetettek és későbbi századokból maradtak ránk, mégis jól alkalmazhatók, mivel tartalmuk jóval korábbi időkből származik. Néhány esetben az adatokból levontunk következtetéseket, ugyanakkor megkérdőjeleztünk néhány axiomatikusnak feltüntetett történelmi állítást.

A székelység még a 19. században zárt közösséget alkotott, és mivel a 12–13. századi leírásokból is hasonló képet alkothatunk róla, nyugodtan feltételezhetjük, hogy ez a korábbi századokban sem volt másként. A szabadság igénye, a harcias természet sem változott az évszázadok során, és ha 800 éven át jellemezte a székelyeket, akkor az időtartamot tévedés nélkül kinyújthatjuk – visszamenőleg – néhány száz esztendővel.

A székelység még a 16. században is ismerte a nomád törökös szervezeti formát és rendszert, esetenként hivatkozott is rá, ez a tény oklevelekben is fennmaradt. Szent István és az őt követő királyok: Szent László és Könyves Kálmán mindent megtettek a pogány magyarság európaiasításáért: kétségtelenül sikerrel, miközben a székelység megőrizte korábbi szervezeti felépítését. Ez csak úgy történhetett meg, hogy a székelyek csatlakozásának pillanatában egyáltalán nem létezett az európai szerveződés, amikor a törökös szerveződési forma még nagyon természetes volt a magyar törzsek vonatkozásában is. Ezek szerint a csatlakozás csakis a Géza nagyfejedelem előtti időben történhetett.

Ezzel elérkeztünk a kérdésfelvetésünk szempontjából legfontosabb pillanathoz, a székelyeknek a magyarsághoz való csatlako-

zásához. A népcsoport kora Árpád-kori történelmét ez a tény határozta meg, és természetesen a további történéseket is befolyásolta, egészen napjainkig.

A szakirodalom nagyon leegyszerűsítve, bagatellizálva és felületesen foglalkozik a csatlakozással, pedig sok kérdésre a választ itt találhatjuk meg. Az egyik elmélet⁵⁷ szerint csatlakozás nem is volt, a székelységet a magyarok soraiból szervezte a királyok valamelyike határőr feladatra. Bizonyítékként a székelyek magyar nyelvét és a napjainkban is fellelhető idiómák sokaságát, valamint ezeknek a különböző magyar vidékek nyelvi sajátosságaival mutatott egyezését emelik ki. Véleményünk szerint csak nyelvi adatok alapján nem lehet kizárni a csatlakozás tényét. A törökös szerveződés kialakulására pedig valamiféle magyarázatot is kellene szolgáltatni, mivel konkrét bizonyító adat híján az elmélet csak pusztá feltevés. A magyarság és a székelység nyelvi hasonlóságának magyarázatára több lehetőség is kínálkozik az említett királyok általi szervezés elméletén kívül (nevezzük ezt szervezési elméletnek). Azt nem tudjuk, hogy Árpád magyarjai milyen nyelvű lakosságot találtak a Kárpát-medencében, és a történészek azon is vitatkoznak, hogy az őslakosok számbeli aránya hogyan viszonyult a honfoglalókéhoz.

Könnyen előfordulhat, hogy a nyelvi hasonlóság az avar korból adódik. A kettős vagy többes honfoglalás is lehetőség a nyelvi hasonlóság magyarázatára. A másik lehetőséget a székelyek sokat emlegetett nemzetségi szerveződése nyújtja. A nemek és ágak nevei között szerepel az Új, tehát volt olyan pillanat, amikor újjászervezték vagy legalábbis kiegészítették a székely rendszert, valószínűleg a veszteségek pótlására, és ekkor kerülhettek különböző tájnyelvi vidékekről származó magyarok is a székelyek közé. A szervezési elmélet más oldalról még inkább megkérdőjelezhető. Géza nagyfejedelemtől, de biztosan Szent István királytól kezdve a magyar királyságban minden francia vagy német mintára volt

⁵⁷ BENKŐ Loránd: *Adalékok a székelyek korai történetéhez*. i. m. 121; Uő: *A székelység szerepe az Árpád-kori magyar országvédelemben*. = *Magyar Nyelv*. 2005/3. 273.

megszervezve, pogánykori szokás nem sok maradt fenn, hiszen azokat tűzzel-vassal irtották. Eltűntek a magyar nemzetségek nevei, szervezetei és szokásai. A magyar rovásírást is elfelejtették, vagy inkább eltűntették. Ezeket az intézkedéseket a királyok által kiadott törvényekből ismerjük. Olyan korban, amikor ehhez fogható szemlélet és mentalitás uralkodik, nehezen elképzelhető – mert anakronizmus és önellentmondás –, hogy egy keresztény király pogánykori rendszerben szervezzen meg egy hadászatiilag fontos népelemet. A székelyek neve mint népnév nem jelenhetett volna meg a szerveződés során (*lásd az I. 1. A székelyek mint nép című fejezetet*). Elképzelhető az is, hogy a honfoglalás után a magyar törzsi állam kereteiben a székelység sorait kiegészítették, de ez még egyáltalán nem zárja ki a csatlakozás mozzanatát, amelyet egy sor adat bizonyít.

Krónikásaink, akiknek állításait sok történész megkérdőjelezte, krónikaikban mindig szentelnek egy fejezetet a székelyek csatlakozásának. ANONYMUS 1200 körül úgy tudta, hogy a székelyek a bihari vidékeken csatlakoztak a magyarokhoz, és közösen vívták meg Bihar várát.⁵⁸

A csatlakozásra más tényekből is következtethetünk. A középkori magyar királyság területén a székelység különleges státusszal és különleges előjogokkal rendelkezett: a székelyföldi székelyek az általuk belakott területek tulajdonosai voltak. Ezt a föld felett gyakorolt tulajdonjogot a magyar királyok tiszteletben tartották, és még főbenjáró bűn esetén sem foglalták el az elkövető földjét, az visszaszállt a székely közösségre. Királyi adományokat sem tettek a Székelyföld területén. Nem egy szakember a székelyek földhöz való tulajdonjogát az ősfoglalásnak tulajdonítja, vagyis elfogadja a krónikások állítását, mely szerint a székelyek a honfoglaló magyarokkal közösen szereztek és szerveztek hazát. A csatlakozás tényét támasztja alá a székelyek különleges adója, az *ökörsütés* is, amely alkalom szerint adódott.

⁵⁸ ANONYMUS 43.

Érdekes, hogy míg egyes történészek a székelyeket minden bizonyíték nélkül a magyarok szolgáinak írják le és munkáikban alárendelt népcsoportként említik őket pusztán feltevésből, addig a középkori forrásokból a székelyek különleges státuszát ismerjük meg, amely státusz erősebb volt a magyar nemesi jogállásnál. Ilyen erős előjogokat a székelyek csak a csatlakozás pillanatában megkötött egyezséggel tudtak maguknak biztosítani. Két tényező segített olyan kedvező feltételeket kiharcolni, amilyeneket egyetlen más népcsoport sem kapott meg. Az első az, hogy a csatlakozás időpontjában a székelyek népes közösséget kellett hogy alkotni, amely elég tekintélyes erőt biztosított ahhoz, hogy a vezető fejedelem harcászati szempontból nagyra értékelje. Másfelől erős szervezettsége is növelte a székelyek harcászati erejét. Így mérlegelve, a csatlakozás pillanatában a székelyek népes és szervezett tömegként jöttek számításba, amely abban a korban rendkívüli fontossággal bírt mint harcászati tényező. Ezért a székelység adója a hadakozás volt.

Meg kell jegyeznünk, hogy Árpád fejedelemnek is – mivel természetesen csak vele köthettek a székelyek egyezséget – előnyösnek kellett ítélnie a szerződést, mert hatalmának megerősítéséhez bennük megbízható és jó támaszt talált. Azt is meg lehet figyelni, hogy a székelyek Árpád-kori hadakozásai mindig a király oldalán vagy a király felkérésére történtek. Azt is mondhatnánk, hogy a székelyek a magyar királyokhoz kötődtek, őket védték szükség esetén, velük újítták meg szövetségüket az ökörsütés révén, minden alkalomkor, amikor szükséges volt: koronázás, királyi házasságkötés és a trónörökös születése esetén.

A csatlakozást Árpád fejedelemhez és egyben a honfoglaláshoz kötöttük, elfogadva ANONYMUS azon állítását, mely szerint a székelyek a Kárpát-medencében laktak már a magyarok bejövetele előtt.⁵⁹

A kora Árpád-korban Magyarország területén sok helyen éltek székelyek. Nagyobbik részük a bihari részek vidékén élt, és

⁵⁹ ANONYMUS 43.

nagyobb szervezeti egységben előnyös feltételekkel csatlakozott a honfoglaló magyarsághoz. Éppen számbeli és szervezeti erejüknek köszönhatték, hogy különleges jogokat biztosíthattak maguknak. Kisebb csoportokban – szervezeten vagy szórványosan – az ország más területein is voltak székely közösségek. Az ő sorsuk a behódolás volt, és ebből következett, hogy szolgák lettek, majd később egy részük kötött szabadságú vagy nemesi jogállásba került. Amennyiben a székelység a honfoglalás előtt vagy (esetleg) után csatlakozott volna a magyarsághoz, akkor minden székely jogállása egységes és azonos lett volna. Erre példaként felhozható, hogy a későbbi korokban letelepült népcsoportok, mint a kunok, jászok vagy szászok azonos jogállásba kerültek a közösségen belül és területi szétszórtságuk az ország egészében – ha beszélhetünk ilyenről – meg sem közelíti a székelyekét. Ezt a területi szétszórtságot és a többféle jogállás tényét, amit a kora Árpád-kori székelység történetében tapasztalunk, csak a népcsoport honfoglalást megelőző Kárpát-medencei jelenlétével lehet magyarázni.

Találtunk más, bizonyító erejű információt is, amely előbbi állításunkat erősíti meg. Történelemszeink a 14. század eleji pápai tizedjegyzék adatai alapján arra a megfigyelésre jutottak, hogy ebben a korban a Székelyföldön meglepően nagy számú templomos falu volt. Az összes helység számához viszonyítva a templomos faluk aránya magasabb a királyság sok más megyéjében regisztrált adatnál. Ha figyelembe vesszük azt is, hogy a Székelyföld a magyar királyság keleti periferiáján helyezkedik el, akkor ez az információ többszörösen jelentős. A székelyek lakta területen a kereszténység nyugati irányzata gyökerezett meg: a keleti rítusnak nyomait sem találjuk. Amennyiben a székelység Szent István és követői nyomására keresztelkedett volna meg, akkor a templomos falvak aránya nagyjából meg kellett volna hogy egyezzen a többi vármegyék adataival, nem beszélve arról, hogy a Szent István-i megkeresztelés a székelység nemzeti szervezeti is szétrombolta volna.

Két lehetséges magyarázat megengedhető.

Az első az, miszerint a szervezett és fegyelmezett székelység ellenállás nélkül tért át a kereszténységre – gyorsan és egy tömbben.

A gond csak annyi, hogy egy köztudottan konzervatív, még manapság is szívósan hagyományörző és a honfoglalás utáni időkben relatív függetlenségben élő népcsoportról ez nehezen elképzelhető. Marad a másik lehetőség, mely szerint a székelység korábban lett kereszténnyé, mint a magyarság többi része. Kézenfekvő, hogy a nyugati kereszténységet csak a Kárpát-medencében ismerhették meg a székelyek. Az a tény is, hogy a székelység nemzetségi szervezetében a nemek és ágak nevei között egyaránt találunk pogány és keresztény neveket, azt igazolja, hogy a székelység a magyarokétól eltérő folyamatnak köszönhetően vált kereszténnyé. Állításunkat igazolja még az is, hogy a legtöbb rovásírás-emlék a Székelyföldön maradt meg, annak köszönhetően, hogy – mivel a kereszténység felvétele nem a központi hatalom kényszere alatt történt – a keresztény szellemiség nem került olyan erős ellentmondásba a pogánykori hagyományokkal és nem törekedett ezek kiirtására.

Összefoglalásként: nyolc érv szól amellett, hogy a székelyek honfoglalás előtti Kárpát-medencei megtelepedését valósnak tekintjük: a földterület feletti tulajdonjoguk, nemzetségi szervezetük fennmaradása, adómentességük és az ökörsütés szokása, a nemek és ágak neveinek kevertsége, a 14. századi templomos falvak nagy száma, jelenlétük az ország különböző területein és különféle jogállásuk egyidőben, a krónikások állítása, a rovásírás fennmaradása.

2. A székely honfoglalás

A következőkben most már meg kell próbálkoznunk annak a honfoglalás előtti időpontnak a meghatározásával, amikor a székelység a Kárpát-medencébe költözött. Mivel pontos dátumot nem ismerünk és kevés, közvetett információval rendelkezünk, a kizárólagos módszerhez folyamodunk. Három korszak jöhet szóba: a hun, az avar és a késő avar vagy másként onogur.

Kr. u. 430 és 454 között a hun birodalom központja a Tisza sík-sága volt, de kiterjedése a Közép-Európa és a Fekete-tenger északi

partvidékéig nyúlt. ANONYMUS „a székelyek, akik kezdetben Attila király népe voltak”⁶⁰ formulát használja, ami utalás lehet arra, hogy a székelyek a magyarok előtt a Kárpát-medencében éltek, vagy hogy hun eredetűek esetleg hun alattvalók voltak. KÉZAI Simon „ezek a székelyek ugyanis a hunok maradékai”⁶¹ megfogalmazásban említi a népcsoportot, és bővebb információval is szolgál, mely szerint 3000 hun harcos Csigla mezején maradt és nevét székelyre változtatta. Anonymus tudósítása túlságosan szűkszavú, míg Kézai sok téves információval szolgál, és tanúságát kritikával kell kezelnünk. A tájékozódást még jobban nehezíti, hogy a korai történeti források az avarokra és magyarokra gyakran használták a hun megnevezést. Szakemberek hivatkoznak még a székelyek huneredet-tudatára is, amely a mondákban maradt fenn, de más kézzelfogható adat nem utal a székelyek hun származására. Ásatásokból nem igazolódott a hunok továbbélése a Kárpát-medencében. A hun birodalom bukása után részben longobárd, részben gepida uralom következett, majd ezt követően kialakult az erős avar birodalom. Nehezen hihető, hogy ilyen hosszú ideig (454–894), vagyis 440 éven keresztül, és a többszörös uralomváltást túlélve, a székelyek változatlanul fenn tudtak volna maradni a Kárpát-medencében.

Még kevesebb információval rendelkezünk az avarokat illetően. 568-ban kiterjesztik hatalmukat a Kárpát-medencére, és birodalmuk ekkor az Enns folyótól a Volgáig terjed. Baján kagán halála után a Fekete-tengertől északra fekvő területek leszakadnak az avar birodalomról. Az avarok a Kárpát-medencébe már mint két nép keveréke érkeztek, amelynek egyik összetevője hun eredetű; emellett sok más népelemet olvasztottak be, amelyeknek egy része lehetett ugyancsak hun rokonságú. Attila és Baján birodalmában éltek onogurok is. Feltételezhető, hogy a székelyek ősei az avarokkal kerültek a Kárpát-medencébe, de ezt konkrét adatok nem támasztják alá.

⁶⁰ ANONYMUS 43.

⁶¹ KÉZAI: i. m. 102.

Izgalmasabb periódus 680 körül kezdődik, amikor az onogur népelem bolgár-török vezetéssel bekérezkedik az avar birodalomba. Itteni jelenlétüket az ásatási leletek sokasága igazolja. Az adatok is sűrűsödnek, mivel a frankok konfliktusba kerültek az avarokkal, és összeütközéseikről a frank évkönyvek rendszeresen beszámolnak. Krónikáinkban is találunk olyan adatokat, amelyek az onogurok 700 körüli letelepedésére („honfoglalására”) utalnak. KÉZAI Simon krónikájában a 700-as esztendőt jelöli meg a hunok bejövetelének éveként. Petrus RANSANUS *A magyarok történetének rövid foglalata* című munkájában, amelyet 1490 körül fejezett be, a 744. évre teszi a magyarok bejövetelét és megemlíti Nagy Károly hunok (itt: avarok) feletti győzelmét, valamint a hunok egy részének megmaradását. RANSANUS szerint „a hunok és magyarok ugyanaz a nemzet voltak, tudniillik szkíták, vagy más néven szarmaták (...)”⁶²

Érdekes információt tartalmaz a török Mahmúd TERDZSÜMAN munkája, a *Tárik-i Üngürüsz* vagyis *Magyarország története*. A szerző Székesfehérváron kelt latin nyelvű krónika felhasználásával írta meg művét, valószínűleg a török császár használatára. Az eredeti krónika két korábbi krónika feldolgozásán alapszik, amelyek közül a rövidebbik úgy tudja, hogy a honfoglaló magyarok második bejövetelükkor magyar nyelvű lakosságot is találtak a Duna–Tisza vidékén: „Amikor abba a tartományba érkeztek, látták, hogy csodálatosan bőséges folyamai vannak, sok gyümölcs és bő termése van annak az országnak, és az ő nyelvükön beszélnek.”⁶³

LÁSZLÓ Gyula megfogalmazta a kettős honfoglalás elméletét és remélte, hogy megkezdett munkáját mások folytatják. Sajnos a magyar történészek nagyobbik része elzárkózott a kettős honfoglalás további bizonyítása elől, sőt egy részük inkább támadta. Az általunk talált összefüggések viszont a kettős honfoglalás irányába mutatnak, legalábbis a székelyek története szempontjából.

⁶² RANSANUS, Petrus: *A magyarok történetének rövid foglalata*. = KSz. 62.

⁶³ TERDZSÜMAN, Mahmúd: *Magyarország története. Tárik-i Üngürüsz vagyis Üngürüsz története*. Az 1740. évi Névtelen Madzsar Tárihi vagyis magyar történet. Fordította, a jegyzeteket és az utószókat írta dr. BLASKOVICS József. II. Nagy Szittya Történelmi Világkongresszus, Cleveland, Ohio, 1998. 21.

Az onogurokat és székelyeket több adat kapcsolja össze. Az előző fejezetben jeleztük, hogy a Székelyföldön olyan hagyományok maradtak fenn, amelyeket a korai, Szent István előtti térítéssel magyarázhatunk: a keleti rítusnak a Székelyföldön nyomai sincsenek, mert a székelyek eleve a nyugati kereszténységgel kerültek érintkezésbe. BENKŐ Loránd a nyelvjárások tanulmányozása során igazolta a székelység nyugat felől keleti irányba történő vándorlását⁶⁴, ami ugyancsak a nyugati rítusú kereszténység egyből felvételének lehetőségét erősíti meg. Másfelől a frank évkönyvek beszámolnak az avarok és onogurok között végzett hittérítői munkáról⁶⁵, amely – a Szent István-i intézkedéstől eltérően – nem erőszakosan, hatalmi eszközökkel történt. Természetesen az avar korban is volt ellenkezés a „pogányságban” maradtak részéről, elsősorban az egyházi adóknak a nem-keresztényektől is történő begyűjtése miatt.

Más érdekes adatot is találunk a frank évkönyvekben, mely szerint a 805. esztendőben megkeresztelkedett az Ábrahám nevű kagán.⁶⁶ Az első részben (I. 8.) jeleztük, a székelyek nemzetségi szervezetében a nemek és ágak nevei között vannak keresztény nevek, és az egyik nem épp az Ábrahám (Ábrán) nevet viseli. Létezett még egy Náznán és Váczmán nevű ág, amely egy korai német kapcsolatra utalhat.

A korábban említett székely vándorlásra a nyugati országrészből (Pozsony – Őrség – Baranya – Valkó) a keletibe (Bihar – Mezőség) történelmi adatunk csak az avar korból van. A 830-as évek táján a dunántúli frank birodalomhoz csatolt avar részekről fellázadt avarok–onogurok húzódtak kelet irányába, és természetesen a szabad, a bolgárok által el nem foglalt országrészben (Bihar vidéke) telepedhettek meg. Ilyen tömeges vándorlásra csakis egy olyan néptöredéknek volt esélye, amely valamilyen formában megőrizte szervezeti egységét.

⁶⁴ BENKŐ Loránd: *Adalékok a székelyek korai történetéhez...* i. m. 112–119.

⁶⁵ SZÁDECZKY-KARDOSS Samu (szerk.): *Az avar történelem forrásai 557-től 806-ig.* Balassi Kiadó, Budapest, 1998. 288, 291.

⁶⁶ Uo.

Ugyancsak az onogurokkal köti össze a székelyeket az az információ is, amely szerint az onogurok nem tartottak rabszolgákat.⁶⁷ Arab források a honfoglalás előtti magyarokról azt jegyezték fel⁶⁸, hogy a szlávoktól rendszeresen fogtak rabszolgákat és kereskedtek velük. A székelyekről viszont tudjuk, hogy a kora Árpád-korban nem alkalmaztak szolgákat vagy rabszolgákat, a társadalmi felépítés nem adott rá lehetőséget. Jobbágyság is csak a késői századokban jelent meg a Székelyföldön a vagyonosabb felső réteg kialakulásával, és ez a rendszer kis arányban, párhuzamosan létezett a hagyományos székely szerveződéssel.

Következtetésként elmondhatjuk, hogy az a kevés adat, amely pillanatnyilag rendelkezésünkre áll, a székelyek Kárpát-medencébe való beköltözését a 680 körüli onogur honfoglaláshoz köti.

Az avar állam 700 körül befogadja az onogurokat, és velük együtt a székelyeket is. Azt nem tudjuk, hogy a székelyek az onogurok egyik törzse volt-e, vagy egy más, az onogurokhoz korábban csatlakozott népelem, de az szinte bizonyos, hogy mindenképpen az ebben a korszakban lezajlott nagy népmozgás során kerültek az avar birodalom területére. A magyar nyelvű székelységet egy vékony török vezetőréteg irányította. Könnyen előfordulhat, hogy az általunk ismert nemzetségi szervezet nem- és ágnevei csak a vezetőréteghez kapcsolhatók.

Az onogurok az avarok által lakott területekre telepedtek: a székelyek elsősorban az ország nyugati és délnyugati részébe. A frank birodalom terjeszkedése során a székelyek kerültek legkorábban kapcsolatba a keresztény térítőkkal, aminek köszönhetően egy részük felvette a kereszténységet. Ilyenformán kerültek a keresztény és német típusú nevek a szervezet nem- és ágnevei közé úgy, hogy a korábbi török nevek egy része is megmaradt. Az avar állam keretén belül többes hatalmi viszony alakult ki, *kagán* után következő *jugurus*, *tudun* és *karkha* közül az egyik a székelyek vezére lehetett. Ez a hatalmi viszony, pontosabban a kagáni szerep

⁶⁷ KRISTÓ Gyula: *Magyarország története 985–1301*. Osiris, Budapest, 1998. 25.

⁶⁸ IBN RUSZTA ÉS GARDÍZI = GYÖRFFY György (szerk.): *A magyarok elődeiről és a honfoglalásról*. Osiris, Budapest, 2002 (a továbbiakban *MEH*). 88.

megszerzésének vágya vezetett egy belháborúhoz, amely annyira meggyengítette az avar államot, hogy végül is 800 táján frank hódoltság alá került a nyugati vidék (ahol a székelyek is laktak), kicsivel később pedig bolgár fennhatóság alá a délkeleti országrész. Az új rendszer (frank) felszámolta a legfelső vezetőréteget, így az avar-onogur-székely népek vezető nélkül maradtak. A birodalom középső része (Duna-Tisza köze) rövid frank uralom után újra független lett; mindez idő alatt az északkeleti rész nem volt frank vagy bolgár hódoltság alatt. 830 körül a nyugaton élő avarok-onogurok egy része – valószínűleg morva nyomás következtében – fellázadt és kelet irányába, a szabad avar vidékek felé vonult. A nemzeti szervezetüket megőrző székelyek nagyobb része ekkor költözött a Felső-Tisza vidékére. Természetesen az átköltözés nem volt egyöntetű, székely csoportok maradtak az ország nyugati részein, akiknek a leszármazottait a honfoglaló magyarok is ott találták. Arról nincs adatunk, hogy mi történhetett a bolgár fennhatóság alá került országrészen élő székelyekkel.

A keleti országrészen a székelyek foghíjassá lett nemzeti szervezetüket felújították és kiegészítették, de nem kerültek egységes vezetés alá és országot sem szerveztek, viszont a masszív szláv beszivárgásnak útját állták.

Árpád honfoglalói a Felső-Tisza vidékén találták a székelyek nagyobbik hányadát, akik megőrizték nemzeti szervezetüket. A székely vezetők úgy találták, hogy javukra válik, ha csatlakoznak a honfoglaló magyarokhoz, és csatlakozásukat elősegítette, hogy a magyarok szervezete is hasonló volt (török vezetőréteg – magyar többségű nép), valamint közös volt a nyelvük. A honfoglaló magyarok és a székelyek a magyar nyelv egy-egy változatát beszélték: a nyelvbeli különbséget inkább a magánhangzók más-más ejtismódja jelentette.

Árpád vezér olyan szövetséget kötött a székelyekkel, amely az ő hatalmát erősítette a többi magyar törzzsel szemben. A székelyek területi elhelyezkedése is megfelelt ennek a szerepnek: aránylag közel voltak Árpád székhelyéhez. Az egységes magyar állam kialakulásának folyamatában a magyar törzsek összekeveredtek, a

székelyek különállása viszont megmaradt. A csatlakozáshoz kapcsolható a székely nemzetségi szervezet új erővel való feltöltése, amikor magyar népelemek is kerülhettek a székelyek közé.

Egy újabb mozzanat a székelyek történetében az Erdélybe való költözés, amely több lépcsőben is történhetett. Az első betelepítések – a központi királyi hatalomnak a fekete magyarok ellenében történő megerősítése érdekében Gyulafehérvár környékére – a dél-erdélyi sepsi, kézdi, orbai székelyeket érintették, valamint a Bihar vidéki székelyek egy részét, akiket a Mezőségre irányítottak. Ez Szent Istvánhoz és/vagy Szent László királyhoz kapcsolható.

II. Géza korára tehető a mai Székelyföldre való betelepülés kezdete, amelynek – az ország védelme és a gyéren lakott keleti területek benépesítése mellett – gazdasági-politikai oka is lehetett: a királynak szüksége volt az ország belsejében elterülő királyföldekre is, adományozás céljából, hatalmának megerősítésére valamint új települők befogadására. Az utolsó vándorlás a székelyeknek is kedvezett, mivel időközben létszámuk megnövekedett és nagyobb területre volt szükségük. Ekkor alakulhatott ki végső szervezeti rendszerük: a korábbi 3 nem 6 nemre osztódott.

Aranyosszék kialakulása szintén a székelyek érdekében történhetett – hadi teljesítményük elismeréseként II. István kérésükre visszatelepítette egy részüket (a kézdi székelyek közül) a korábban lakott területre, mivel azt kedvezőbbnek ítéltették meg.

A felvázolt eseménysor választ kínál sok olyan kérdésre, amelyekre más elméletek csak részben képesek, és ennek fényében más megvilágításba kerülnek eddig axiómaként kezelt tételek a székelyek kora középkori történetével kapcsolatosan.

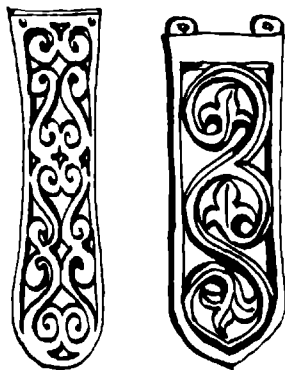
A székelyek magyar nyelvű néptörödékként kerültek a Kárpát-medencébe, és csak vezetőrétegüknek köszönhetően volt törökös a szervezetük. Nyelvüket és nemzetségi szervezetüket megőrizték, mivel a betelepedés békés úton történt.

Az avar kaganátus és a későbbi magyar királyság határvidéke nagyrészt egybeesik. Amennyiben a székelyek letelepedésükkor határőri szerepet kaptak, az az avar kaganátushoz köthető, és nem az Árpád vezér által létre hozott magyar államhoz.

A nyugati kereszténységgel való találkozás és erőszakmentes megtérésük – olyan módon, hogy közben megtartották nemzeti-ségi szervezetüket – csakis a Szent István előtti korra tehető. VÉKONY Gábor a Marsigli-féle rovásnaptár eredetijét a korai időkre, a 8–9. század fordulójára teszi – márpedig MARSIGLI ezt írja: „*Calendario (...) per uso di quei primi convertiti alla fede cattolica*” – vagyis: *Kalendárium (...) azok részére kik elsőnek tértek a katolikus hitre.*⁶⁹

Összegzésként: Nem véletlen, hogy a rovásírás a székelyeknél maradt fenn a legtovább. A székelyek nem fizettek adót: az ökörsütés révén csak megújítottak egy régi szövetséget. A székelyek földjük tulajdonosai voltak, amíg a magyar királyság létezett: az erdélyi fejedelemség korának kezdetéig. A székelyek sajátos jogrendszer szerint éltek, egyéni és közösségi szabadságukat megőrizték századokon át. A székelység a magyarság egyik ága, amely korábban elszakadt a többi magyartól, saját útját járta és ez alatt más, eltérő történelmi hatások érték.

A Kárpát-medencében a honfoglalás következtében újra a többi magyarral közösen alakult történetük, de a korábbi századok különhatásai meghatározták az együttélés irányvonalait.

Késő avar (onogur) szíjvég

⁶⁹VÉKONY Gábor: *A székely írás*. Nap Kiadó, Budapest, 2001. 29.

A SZÉKELYEK EREDETÉRŐL

1. Ellentmondások, kérdések, lehetőségek

A székelyek származásával kapcsolatosan – még ha nincs is a szakemberek által egyöntetűen elfogadott elmélet – történt valamelyes előrehaladás, annyiban, hogy a kutatók manapság már csak négy (!) irányzatot tartanak említésre méltónak: a *hun eredet* elmélete, a *magyar eredet* teóriája (a 'székely' tkp. „foglalkozás”-megnevezés), *kabar eredet* tézise (idegen csatlakozott nép) és a kettős honfoglaláshoz kapcsolódó (*onogur-magyar*) elmélet.⁷⁰

Nagyon tömören és könnyed fogalmazásban, de anélkül, hogy állást foglalna, EGYED Ákos frappánsan ismerteti a különféle elméleteket.⁷¹ KORDÉ Zoltán kritikus szigorral közelíti meg a különböző teóriákat, míg végül – a történészek többségéhez hasonlóan – a kabar elméletet tartja fenn.⁷² LÁSZLÓ Gyula elfogadja a BENKŐ Loránd nyelvészeti megközelítését, de csak ami a nyelvészet területére vonatkozik, ezen felül a csatlakozás bizonyítékait hangsúlyozza, és végül a kettős honfoglalás elméletéből (logikai megfontolás alapján) a székelyek onogur eredetét tartja elfogadhatónak.⁷³

A korábbi fejezetekben hasonló álláspontra jutottunk mi is, de nem a kettős honfoglalás irányából, mint LÁSZLÓ Gyula, hanem a székelyekről ismert biztos tények és információk alapján.

⁷⁰ KORDÉ Zoltán: *A székelykérdés eredete a legújabb kutatások tükrében.* = *Aetas.* 1993/3, Budapest. 21–33.

⁷¹ EGYED Ákos: *Székely századok. A székelyek rövid története.* = *Adalékok Barót történetéhez.* Gaál Mózes Közművelődési Egyesület, Barót, 1999.

⁷² KORDÉ Zoltán: *A középkori székelység. Krónikák és oklevelek a középkori székelyekről.* A szövegeket válogatta, a kísérő tanulmányokat és jegyzeteket írta Kordé Zoltán. Pro-Print, Csíkszereda, 2001. 9.; Uő: *Gondolatok a székely eredetkérdésről.* = *Aetas.* 1997/1-2, Budapest. 7–31.

⁷³ LÁSZLÓ Gyula: *Baráti vita a székelyek eredetéről.* = *Góg és Magóg népe. Örökségünk.* Budapest, é. n. 87.

A hun eredet elméletének is vannak még napjainkban hívei, akik a krónikákat tekintik megkérdőjelezhetetlen forrásoknak. A genetikai kutatások, a nyelvészet megállapítási és a régészeti-történeti adatok alapján a szakemberek nagy többsége kizárja a hun eredet lehetőségét, abban a formában és azon a módon, ahogyan a krónikák állítják. Végeredményben a krónikaírók is azt tették, amit a mai történészek: az általuk ismert adatokat kiegészítették elméleteikkel vagy megjegyzéseikkel. Az, hogy rendelkeztek biztos információkkal, kétségbevonhatatlan, és ezeket fel is használták. Mivel nem a mai „tudományos” módszerekkel és nem a szakterület értői számára dolgoztak, semmi csodálkoznivaló nincs azon, hogy például az előforduló helynevek általában a krónikaíró korának helynevei. A *Tárik-i Üngürüş* szerzője például Attila hunjait „nemcse” (német) földre viszi harcolni⁷⁴, ami anakronizmus, de a török császár – a mű megrendelője – számára így volt érthetőbb, egyszersmind gördülékeny és élvezhető: egyidőben történelmi és irodalmi a mű.

A történészek felfigyeltek egy olyan ellentmondásra, amelyet a kettős honfoglalás elméletével fel lehet oldani: ugyanis a krónikák nem szólnak az avarokról, az avar birodalomról, csak a hunokról, de a honfoglalást a késő avar (onogur) bejövetel idejére helyezik (KÉZAI 700, a *Képes Krónika* 677 tájára). A krónikákban az onogur és a magyar honfoglalás eseményei összemosódnak, és ez csak úgy lehetséges, hogy az onogurok átmentették ismereteik egy részét a későbbi korokba. A székelyek Attila-hagyományát (hun eredet-tudatát) is össze lehet az onogurokkal kapcsolni.

Az előző fejezetekben is jeleztük, hogy a székely név mint foglalkozásnév nincs bizonyítva, sőt a források a korai székelyeket mindig különböző népcsoportokkal együtt említik, így ezt az elméletet a történészek elvetik. Részletesebben kell foglalkoznunk a történészek többsége által elfogadott, a székelyek kabar eredetének elméletével, amelynek legismertebb bajnoka KRISTÓ Gyula.⁷⁵

⁷⁴ TERDZSUMAN, Mahmúd: *i. m.* passim.

⁷⁵ KRISTÓ Gyula: *A székelyek eredete*. Balassi Kiadó, Budapest, 2002.

KRISTÓ több oldalról, nagyon sok adatot és ismeretet felhasználva próbálja megközelíteni a kérdést – az összefüggések sajnos erőltetettek és sok esetben ellentmondásosak is. A *székely* népnév és a bolgár-töröknek tartott *eszegelek* (äskäl)⁷⁶ etimológiai összekapcsolását sok történész megkérdőjelezte, és a nyelvészek is elfogadhatatlannak tartják. A székelyek Attila-hagyománya nem csak az eszegelekhez köthető, de az onogurokhoz is, és amint éppen KRISTÓ Gyula jelezte, más pusztai népeknél is fellelhető volt.

Hasonlóképpen nem egyértelmű bizonyíték az eszegelek származására a székelyek állattal történő adózása. Korábban jeleztük, hogy a székelyek hadviseléssel adóztak, míg az ökörsütés csak alkalomhoz kötött, a királynak szánt, a székelyek által ajándéknak tekintett juttatás volt. Az állattal történő adózás más népelemek esetén is ismert volt az Árpád-házi királyok idejében, sőt a büntetések is – Szent István törvényei alapján – sok passzusban tinóban voltak meghatározva, minden alattvaló számára. Ez természetes is, mivel a pénzverés korai szakaszában az állat jelképezte a biztos értéket (lásd a 3. számú mellékletet).

Az eszegelek kapcsolat akkor sem lenne elegendő, hogy ha bizonyítható lenne. A türk népek esetében gyakori volt a csatlakozás, amely nem türk nép meghódításával történt és együtt járt a vezetőréteg eltávolításával és annak a türk fejedelmi család tagjaival történő helyettesítésével. Az így „megszerzett” népet az új vezetők törzs- vagy családnevével illették. Idővel az új vezetőréteg beolvadt a hódoltatott népbe, és emlékként csak a törzsnévben maradt meg. Tehát a pusztai népek esetében egy nép nevéből még nem következtethetünk annak származására: „Bármilyen eredetű lenne tehát a *székely* népnév etimológiailag, semmit sem bizonyítana a székelység eredetére vonatkozólag.”⁷⁷

Érdekes lehetőséget kínál a *zalok* népnév vizsgálata, amely egy bizánci forrásban jelenik meg, Menander PROTECTOR *Experta de*

⁷⁶ *Eszegelek* (äskäl) – egy bolgár-török nép neve, amely az arab forrásokban maradt ránk, magánhangzó-kihagyásos átírásban ('s'k').

⁷⁷ BENKŐ Loránd: *Adalékok a székelyek korai történetéhez...* i. m. 111.

legationibus, 583–602 körül keletkezett munkájában: „[az avarok] *előbb az onogurokkal bocsátkoztak háborúba, aztán a zalokkal, ezzel a hun törzsszel. A szabirokat is lebírták.*”⁷⁸

SZÁDECZKY-KARDOSS a *zalok* népét a *barszilokkal* azonosítja, mivel más források az onogur, szabir népek mellett a barszilt említik harmadikként az avarok megjelenésének idejében. Másfelől a székely név korábbi változata – a *szikül* délszláv közvetítése révén – a német nyelvben *sakul*, *zokel* formában jelenik meg, amelynek hangzása erősen hasonlít (mássalhangzó-átvetéssel) a zalok népnévhez. Természetesen ennek az azonosság-feltételezésnek a bizonyításához további adatok szükségesek.

A kabar eredet elméletének kulcspontja a csatlakozás és a székelyek hadi szerepe az Árpád-kori magyar fejedelemségben, majd királyságban. A csatlakozás tényét nem vonjuk kétségbe, sőt mi magunk is a székelyek története meghatározó pillanatának tartjuk. Hasonló a helyzet a székelyek mint nép meghatározásával a csatlakozást és az azt követő időszakban. Csak szervezett néprészként köthettek olyan tartós egyezséget, amely évszázadokra meghatározta jövőjüket, és csak szervezett néprészként voltak képesek századokon keresztül megtartani státuszukat. A székelyek a csatlakozást követően a magyar seregek elő- és utócsapatát képezhették, és hasonló szerepük volt a későbbi századokban is, de ekkor inkább a felszerelésüknek tulajdoníthatóan (könnyűlovas-íjász). Viszont a csatlakozásból és elővéd szerepükből még nem következik, hogy kabarok, és még kevésbé, hogy nem magyar nyelvűek lettek volna. Igaz, hogy BÍBORBANSZÜLETETT Konstantin 950-ben kétnyelvűnek írja le a magyarokat és a kabarokat is, de ekkor a kabarok már egyenrangú törzsként illeszkedtek be a magyar törzsszövetségbe (a székelyekről itt nincs említés): „*Mivel pedig [a kabarok] a háborúban legerősebbeknek és legbátrabbaknak mutatkoztak a nyolc törzs közül, és háborúban elől jártak, az első törzsek rangjára emelték őket* (kiemelés tőlem – K.-A. J.).”⁷⁹

⁷⁸ SZÁDECZKY-KARDOSS Samu (szerk.): *Az avar történelem forrásai 557-től 806-ig*. Balassi Kiadó, Budapest, 1998. 19.

⁷⁹ BÍBORBANSZÜLETETT Konstantin: *A birodalom kormányzásáról*. = MEH. 116.

Így az az állítás, miszerint a magyarságnak csak egy csatlakozott törzse volt a kabar, és minden más csatlakozott nép kabar néprész kellett hogy legyen, nem elfogadható, mert ekkor a kabarok már egyenrangúak voltak a magyarokkal, túlléptek a csatlakozott nép státuszán. A BÍBORBANSZÜLETETT azt is feljegyezte, hogy a magyar törzsszövetség elég laza alakulat volt, közel sem olyan, mint a korábbi avar, vagy a későbbi magyar állam Géza fejedelem vagy Szent István korában. Tehát a székelyeket mint határvédő népelemet elég nehezen tudjuk elképzelni közvetlenül a honfoglalás után, annál inkább a később bekövetkező hatalmi belviszályok esetleges résztvevőiként – természetesen az Árpádok oldalán. Feltételezett települési helyük (Bihar vidéke) is erre utal, mivel közel esik a Felső-Tisza mellékéhez, ahonnan az ásatások során a legtöbb vezérsír került elő. *„A türköknek ez a nyolc törzse nem engedelmeskedik a maga fejedelmeinek, de megegyezésük van arra nézve, hogy a folyóknál, bármely részen üt ki háború, teljes odaadásal és buzgalommal együtt harcolnak.”*⁸⁰ A BÍBORBANSZÜLETETT Konstantin által ránk hagyott információk nem a kabar elmélet mellett, sokkal inkább ellene szólnak.

A kabar elmélet legkényesebb pontja a nyelvcseré hipotézise. A nyelvészek a székelyeket eredendően magyar nyelvűeknek tartják: nem találtak nyelvváltoztatásra utaló nyomokat a középkori székelyeknél. Igaz, hogy a nyelvészetileg ismert periódus és a honfoglalás pillanatától több száz esztendő választ el, de az is igaz, hogy az öt-hatszáz évvel ezelőtti magyar nyelvtörödékeket a mai ember megértheti, mivel ez idő alatt nyelvünk csak csekély változást szenvedett.

A kabarok 830 táján csatlakoztak a magyarokhoz, 950 körül kétnyelvűek voltak, és később teljesen beolvadtak a magyarságba. Ez csak úgy történhetett, hogy keveredtek a magyar ajkú népelemekkel, vagy már a csatlakozásuk pillanatában magyar nyelvű törzsek töredékei is voltak a kabarok soraiban. Egy zárt szerve-

⁸⁰ Uo. 117.

zettségű nép nem cserél nyelvet ilyen rövid idő alatt. A mai Székelyföld több mint 80 éve tartozik Romániához, és a román nyelv oktatása – a központi hatalom utasítására, iskolahálózattal meg modern módszerekkel – nem vezetett oda, hogy a székelység elveszítse magyar nyelvét. De azt is megfigyelhetjük, hogy a régi magyar nyelvből – a csángók után – a legtöbbet a székelyek örökölték át a jelenkornak.

Egyébként a nyelvcseré kérdése az avarok és az onogurok esetében is nagyon ellentmondásos. Az avar birodalom 800 táján felbomlik, és részben frank, részben bolgár érdekszférába kerül. Történészek feltételezik, hogy az avarok és onogurok elszlávosodnak.⁸¹ Ez csak úgy elképzelhető, ha nagy számú szláv tömeg árasztotta volna el a Kárpát-medencét. A nyelvészet és a genetika is cáfolja ezt a lehetőséget. A legújabb archeológiai eredmények ugyancsak alátámasztják az onogurok továbbélését egészen a honfoglalás koráig. A székelység nyelvváltoztatására tehát nincsen semmiféle adat. Ellenpélda viszont az a tény, hogy magyar (nyelvű) népelem idegen környezetben is századokon keresztül megőrizte anyanyelvét. Julianus barát 1235-ben megtalálta a *Magna Hungariában* élő magyarokat és magyarul értekezett velük, pedig ezek török népek körében és idegen fennhatóság alatt éltek 400 éven keresztül, miután leszakadtak a nyugat irányába vándorló rokonaiktól.

A székelység magyar nyelvét KRISTÓ Gyula úgy próbálja „megoldani”, hogy folyamatos, nagy számú magyar lakossággal tölti fel a székely társadalmat. Ez részben lehetett is így, mivel a mai Székelyföld területén a székelyek előtt magyar telepések laktak, és ezek egy része beleolvadhatott a székelységbe, de arányaiban nem volt meghatározó tényező. Ásatások alkalmával arra figyeltek fel a régészek, hogy a székelyek betelepülésük után nem tisztelték az előttek lakók sírjait, rájuk építették templomaikat: ebből vagy a korábbi lakosság távozása, eltűnése, vagy a két népesség időbeli távolsága következik.⁸² Nagy arányú magyar betelepedés a székely

⁸¹ Ti. a honfoglalásig, pedig ez a periódus mindössze 90 év.

⁸² FERENCZI Géza: *Lapok Erdély múltjából*. Erdélyi Gondolat, Székelyudvarhely, 2002. 8.

társadalmi szerveződést felbontotta volna, de a középkori források adatai is kizárják ezt a lehetőséget. Másfelől az Árpád-házi királyok idejében tömeges átköltözések nemigen voltak megengedve, csak telepítések.

Az utolsó nagy bökkenő a kabar elmélet esetében, hogy míg a kabarok beolvadtak a magyarságba és csak a történelmi forrásokból tudunk róluk, addig a székelység különállósága – magyar nyelve ellenére is – a középkori történelem és a jelenkor élő valósága. A kabar elmélet hívei a krónikákat általában elfogadhatatlan forrásoknak tekintik, mégis – a székelyek csatlakozását bizonyítandó – elsőként idézik ANONYMUS-T, miszerint a székelyek a magyarok előtt vonultak Bihar várát megostromolni.⁸³ Ellentmondásosnak tartjuk, hogy egy történelmi forrást csak abban a formában alkalmaznak, amely egy adott elméletet erősít, viszont mikor ez egy ellenlábás elméletet támaszt alá, akkor már megbízhatatlannak ítélik ugyanazt a krónikát.

Sok kritikát fogalmaztak meg a különböző elméletek hívei azal kapcsolatosan, hogy a nyelvészek későbbi korok nyelvemlékeiből következtettek a székelyek honfoglalás kori nyelvére. Pedig a székelyek szervezeti formáit, szokásait is későbbi korok forrásaiból ismerjük, és (*horribile dictu!*) ezek a források felhasználhatók, ha az adott elmélet fenntartója azt szükségesnek látja (hadászat, adózás). A legfurcsább az, hogy más népelemekről (pl. kálizokról) fennmaradt adatok alapján következtetéseket vontak le a székelyekről is, holott semmiféle konkrét adat nem igazolja a feltevést, csupán annyi, hogy ugyanabban a periódusban, egy időben éltek a magyar királyság területén kálizok és székelyek.

Az általunk elfogadhatónak tartott, fentebb ismertetett székely eredet-elmélet a legtöbb kérdésre, amely a székelyek kora Árpád-kori történetével kapcsolatosan még vita tárgyát képezi, választ ad. Érdekes módon mindegyik elméletből tartalmaz bizonyos elemeket, ezeket összekapcsolja és a különböző tudományok adatait összhangba tudja hozni.

⁸³ ANONYMUS 43.

A székelyek onogur eredetének elmélete több lehetőséget is kínál. A legtöbb történész a magyar törzsek vándorlását egy tömbben – csak a dél-kaukázusi és baskíriai (*Magna Hungaria*) magyar népelemek leszakadásával számolva – képzelel el. Mi nem zártuk ki annak a lehetőségét, hogy több, különböző időkben leszakadt magyar törzs is létezhetett, egymástól elszigetelten. A népvándorlás kori népek mind különböző törzsekből tevődtek össze – így volt ez a germán, türk, szláv törzsekkel. Ezek nem egy tömbben vándoroltak, és nem is egyazon időben. Sok esetben a rokon törzsek egymás ellen is háborúztak. A magyarság esetében is több hullámnak kellett léteznie, és több törzsnek, amelyek nem egyidőben indultak nyugat irányába, és amelyek a különböző módon megélt történelmi szakaszoknak köszönhetően más jellemzőkkel, de hasonló (ha nem egy és ugyanazon) nyelvvel rendelkeztek.

A székelyek onogur eredetéhez a kettős honfoglalás elméletétől eltérő úton-módon jutottunk el, és úgy véljük, egyben megerősítettük a LÁSZLÓ Gyula nevéhez kötődő elméletet.

Ha nem szorítkozunk némely tudományágazat szűk lehetőségeire, és nem rendeljük prekonceptuális fontossági sorrendbe a különböző szakterületek szolgáltatata – a problémára vonatkozó – ismereteket, a székely eredet kérdésére az onogur honfoglalás adja meg a választ.

A székelyek magyar nyelvűsége, valamint az Árpád vezér magyarjainak betelepődését megelőző honfoglalásuk az avar periódusra irányítja figyelmünket. Mivel a székely a magyar törzsek egyike volt, a magyarság népvándorlás kori kutatása nem szorítkozhat csak a magyar államot megalapító hét magyar törzsszel kapcsolatos eseményekre.

A kora Árpád-kori magyar állam keretén belül a székelyek szerepe – hiányos ismereteinknek tulajdoníthatóan – nagyon homályos, és a köztudatba besulykolt „gyepűőr székelyek” kifejezést (legalább is annak bizonyításáig) kétségbe kell vonnunk.

Befejezés: összegzés

A székelyek története nagyon érdekes, sok egyedi elemet tartalmaz, sok különlegességet. Talán a legizgalmasabb periódus a magyar honfoglalást megelőző és az Árpád-kori időszak, mivel a fennmaradt kevés információ következtében ezek az évtizedek-évszázadok tele vannak talányokkal.

Épp ezt a korszakot próbáltuk megvizsgálni egy kis történelmi oknyomozással. Úgy közelítettük meg a kérdést, mint egy matematikai problémát. Az első részben számba vettük azokat a megkérdőjelezhetetlen ismereteket, amelyek segíthetnek vizsgálódásainkban – a kétségek eloszlatása érdekében –, és ezeket próbáltuk a megoldás irányába kifejteni. A második részben a felleltározott információkkal kíséreltük meg kibogozni a kérdés gubancait oly módon, hogy maga az okfejtés követhető és elgondolkodtató legyen. Nem ismételtek és magyaráztuk a megoldást, inkább felkínáltuk azt az olvasónak, elkerülve ezáltal a túlzott ráolvasás ellenérzéseket kiváltó hatását.

Rövid okfejtéseinkkel mégis sok érdekes eredményt értünk el, és néhány „erősnek” tűnő állítást fogalmaztunk meg, amelyeknek egy része inkább a feltevés – vagy LÁSZLÓ Gyula fogalmazásában: a „gondolom” – kategóriájába tartozik (1-től 6-ig), de a kutatott kérdésekben már bizonyítást is felkínáltunk (7-től 9-ig):

1. *A székelyek többsége a kora Árpád-kori magyar királyságban nem lehetett „gyepűőr”, határőr, mivel nem lakott a határsáv közelében és emellett a magyar királyság folyamatos expanzióban volt.*

2. *A székelység az Árpád vezette honfoglalás során csatlakozásából következően előhad szerepet töltött be, de a későbbi magyar királyság hadviselésében játszott elő- és utóhad szerep már a népcsoport gazdasági-társadalmi helyzetéből eredő harcászati – könnyűlovass-íjász – felszerelésével magyarázható.*

3. A székelyeket Erdélybe a kereszténység megerősítése érdekében telepítették, és azért, hogy a központi hatalmat biztosítsák a leszakadni készülő országrészben.

4. A székelyeknek Erdély keleti részébe történő áttelepítésében a hadászati szempontok mellett a gazdasági megfontolások is szerepet játszhattak.

5. A székelyeknek a köztudatban meggyökerezett határőr szerepe a tatárjárás következménye, amikor is magyar királyság addigi keleti – moldvai – határvidéke visszaszorul a Keleti-Kárpátok vonalára.

6. Az „ökörsütés”, amelyet történészeink szeretnek „adó”-nak nevezni, de amit a korabeli székelyek mindig is ajándéknak tekintettek, tulajdonképpen egy korai archaikus szövetség rendszeres felújításának jelképes gesztusa, amely magából az eseményből (a király koronázása, esküvője, első fiának születése) és nem egyéb jogi természetű viszonyból következik.

Végül a két legfontosabb kérdésre, amelyeknek kinyomozásába belefogtunk, a következő válaszokat adhatjuk:

7. Igazat adva a krónikásoknak, mi úgy gondoljuk, hogy a székelyek a magyar honfoglalás előtt már a Kárpát-medencében laktak.

8. A székelyek a magyarságot megelőzve vették fel a keresztény vallást (ezért is őrizhették meg a rovásírást), és ennek természetes meghatározó jellege volt a további történetükben.

9. A székely honfoglalás a 680 körüli onogur–magyar bejövettelhez kapcsolható, amikor az onogur–magyar–székelyek is a magyarságról korábban levált népcsoportként érkeztek Pannónia területére.

Az eljövendő újabb történelmi kutatások és régészeti ásatások eredményei közelebb visznek majd a még megmaradt homályos kérdések megválaszolásához, és segítenek tisztázni – beigazolni vagy megcáfolni – a már előterjesztett elméleteket.

A magyarok történetének tanításakor pedig az avar periódust is ismertetni kellene, mert minden kétséget kizáróan magyar népelemek már az Árpád honfoglalása előtt megtelepedtek a Kárpát-medencében.

RÖVIDÍTÉSEK ÉS IRODALOMJEGYZÉK

- ANONYMUS ANONYMUS (2001): *A magyarok cselekedetei*. KÉZAI Simon: *A magyarok cselekedetei*. Osiris, Budapest.
- HR. KOVÁCS László (szerk.) (1994): *Honfoglalás és régészet*. Balassi Kiadó, Budapest.
- KÉZAI ANONYMUS (2001): *A magyarok cselekedetei*. KÉZAI Simon: *A magyarok cselekedetei*. Osiris, Budapest.
- KSz. KORDÉ Zoltán (szerk.) (2001): *A középkori székelység. Krónikák és oklevelek a középkori székelyekről*. A szövegeket válogatta, a kísérő tanulmányokat és jegyzeteket írta Kordé Zoltán. Pro-Print, Csíkszereda.
- MEH. GYÖRFFY György (szerk.) (2002): *A magyarok elődeiről és a honfoglalásról*. Összeállította Györffy György. Osiris, Budapest.
- THURÓCZY THURÓCZY János (2001): *A magyarok krónikája*. Osiris, Budapest.

* * *

- ANONYMUS
2001 *A magyarok cselekedetei*. = ANONYMUS: *A magyarok cselekedetei*. KÉZAI SIMON: *A magyarok cselekedetei*. Osiris, Budapest.
- BALÁS GÁBOR
1984 *A székelyek nyomában*. Panoráma, Budapest.
1988 *A székel mívelődés évszázadai*. Panoráma, Budapest.
- BÁLINT CSANÁD
2002 *Analógiák a nagyszentmiklósi kincsen „kívvül” és „belül”*. Székelfoglaló tanulmány. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- BALOGH JUDIT
2005 *A székel nemesség kialakulásának folyamata*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.

BENKŐ ELEK

- 1992 *A középkori Keresztúr-szék régészeti topográfiája.* Varia Archaeologica Hungarica. Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete, Budapest.

BENKŐ LORÁND

- 1990 *Adalékok a székelyek korai történetéhez.* = *Új Erdélyi Múzeum.* 1–2. füzet. Budapest.
- 1998 *Név és történelem.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- 2005 *A székelység szerepe az Árpád-kori magyar országvédelemben.* = *Magyar Nyelv.* 2005/3.

BERTÉNYI IVÁN (szerk.)

- 2000 *Magyar történeti szöveggyűjtemény.* Osiris, Budapest.

BODA LÁSZLÓ

- 2004 *Avarok és székelyek.* Püski, Budapest.

BERTÉNYI IVÁN – GYAPAY GÁBOR

- 1995 *Magyarország rövid története.* Maecenas, Budapest.

BODOR ANDRÁS – CSETRI ELEK

- 1976 *Történeti kronológia.* Kriterion, Bukarest.

BODOR GYÖRGY

- 2003 *A székely nemzetségi szervezet.* Pallas–Akadémia, Csíkszereda.

BÓNIS GYÖRGY

- 1942 *Magyar jog – székely jog.* M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem, Kolozsvár.

BONFINI, ANTONIO

- 2001 *A magyar történelem tizedei.* = KORDÉ ZOLTÁN (szerk.) *A középkori székelység. Krónikák és oklevelek a középkori székelyekről.* A szövegeket válogatta, a kísérő tanulmányokat és jegyzeteket írta Kordé Zoltán. Pro-Print, Csíkszereda.

BRODARICS ISTVÁN

- 2001 *Igaz leírás a magyarok és a törökök mohácsi ütközetéről.* = KORDÉ ZOLTÁN (szerk.) *A középkori székelység. Krónikák és oklevelek a középkori székelyekről.* A szövegeket válogatta, a kísérő tanulmányokat és jegyzeteket írta Kordé Zoltán. Pro-Print, Csíkszereda.

CZEICZEL ENDRE

- 2003 *A magyarság genetikája.* Galenus, Budapest.

DIÓSZEGI VILMOS

1958 *A sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben.* Reprint
1998. Akadémiai Kiadó, Budapest.

EGYED ÁKOS

1999 *Székely századok. A székelyek rövid története. = Adalékok Barót történetéhez.* Gaál Mózes Közművelődési Egyesület, Barót.

ENGEL PÁL

2001 *Szent István birodalma.* Historia. MTA Történettudományi Intézete, Budapest.

FERENCZI GÉZA

2002 *Lapok Erdély múltjából.* Erdélyi Gondolat, Székelyudvarhely.

FERENCZI ISTVÁN – FERENCZI GÉZA – DÉNES ISTVÁN – SALLAI JÁNOS
– NOVÁKI GYULA

2000 *Kelet-magyarországi és erdélyi kora Árpád-kori védelmi rendszerről készült térkép.* Műszaki és természettudományi Egyesületek Szövetsége, Budapest.

GYÖRFFY GYÖRGY

1987 *Magyarország történeti földrajza. I–III.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

1993 *Krónikáink és a magyar őstörténet. Régi kérdések – új válaszok.* Balassi Kiadó, Budapest.

GYÖRFFY GYÖRGY (szerk.)

2002 *A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Kortársak és krónikások híradásai.* Osiris, Budapest.

HERMANN GUSZTÁV MIHÁLY

2004 *Székely Történeti Kistükör 1848-ig.* Litera, Székelyudvarhely.

JANCSÓ BENEDEK

2006 *A székelyek.* Litera-Veres, Székelyudvarhely.

KÉZAI SIMON

2001 *A magyarok cselekedetei. = ANONYMUS: A magyarok cselekedetei.* KÉZAI SIMON: *A magyarok cselekedetei.* Osiris, Budapest.

KISZELY ISTVÁN

2000 *A magyarok eredete és ősi kultúrája.* Püski, Budapest.

KORDÉ ZOLTÁN

- 1991 *A székelykérdés története.* Múzeumi Füzetek 4. Haáz Rezső Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely.
- 1993 *A székelykérdés eredetkérdés az újabb kutatások tükrében.* = *Aetas.* 1993/3. Budapest.
- 1997 *Gondolatok a székelykérdésről.* = *Aetas.* 1997/1–2. Budapest.

KORDÉ ZOLTÁN (szerk.)

- 2001 *A középkori székelység. Krónikák és oklevelek a középkori székelyekről.* A szövegeket válogatta, a kísérő tanulmányokat és jegyzeteket írta Kordé Zoltán. Pro-Print Kiadó, Csíkszereda.

KOVÁCS LÁSZLÓ (szerk.)

- 1994 *Honfoglalás és régészet.* Balassi Kiadó, Budapest.
- KÖPECZI BÉLA – MAKKAI LÁSZLÓ – MÓCSY ANDRÁS – SZÁSZ ZOLTÁN
- 1988 *Erdély története.* I–III. Balassi Kiadó, Budapest.

KRISTÓ GYULA

- 1998 *Magyarország története 985–1301.* Osiris, Budapest.
- 2002 *A székelyek eredete.* Balassi Kiadó, Budapest.

LÁSZLÓ GYULA

- 1990 *A „kettős honfoglalás”: igen és nem.* = *Őseinkről. Tanulmányok.* Budapest.
- 1996 *Góg és Magóg népe. A szerző válogatása életművéből.* Budapest, é. n. [1996].
- 1999 *Múltunkról utódainknak.* Püski, Budapest.
- 2004 *A „kettős honfoglalás”.* Helikon, Budapest, 2004. 63–64.

LELKES GYÖRGY

- 1998 *Magyar helységnév-azonosító szótár.* Talma Könyvkiadó, Baja.

NEMESKÜRTHY ISTVÁN

- 1989 *Mi magyarok.* Dóvin Művészeti Kft., Budapest.
- 2002 *Deáki börtőről magyar nyelvre.* Szent István Társulat, Budapest.

OLÁH MIKLÓS

- 2001 *Athila.* = KORDÉ ZOLTÁN (szerk.) *A középkori székelység. Krónikák és oklevelek a középkori székelyekről.* A szövegeket válogatta, a kísérő tanulmányokat és jegyzeteket írta Kordé Zoltán. Pro-Print, Csíkszereda.

PÁL-ANTAL SÁNDOR

2002 *Székely önkormányzat-történet.* Mentor, Marosvásárhely.

SÓFALVI ANDRÁS

2005 *Sóvidék a középkorban. Fejezetek a székelység középkori történelméből.* Haáz Rezső Múzeum, Székelyudvarhely.

SZÁDECZKY-KARDOSS LAJOS

1927 *A székely nemzet története és alkotmánya.* Hargitaváralja – Franklin Társulat, Budapest.

SZÁDECZKY-KARDOSS SAMU (szerk.)

1998 *Az avar történelem forrásai 557-től 806-ig.* Balassi Kiadó, Budapest.

SZAMOSKÖZY ISTVÁN

2001 *Erdély története.* = KORDÉ ZOLTÁN (szerk.) *A középkori székelység. Krónikák és oklevelek a középkori székelyekről.* A szövegeket válogatta, a kísérő tanulmányokat és jegyzeteket írta Kordé Zoltán. Pro-Print, Csíkszereda.

SZENT ISTVÁN KIRÁLY

2001 *Intelmei.* Litera, Székelyudvarhely.

SZOMBATHY VIKTOR – LÁSZLÓ GYULA (szerk.)

1988 *Magyarrá lett keleti népek.* Panoráma, Budapest.

TÁLOS GÉZA

1989 *Egy avar korra utaló településhálózat nyomai a magyar helynevekben.* Különlennyomat. = *Névtudomány és művelődéstörténet. Tanulmánygyűjtemény.* Zalaegerszeg.

TERDZSÚMAN, MAHMÚD

1988 *Magyarország története. Tárih-i Üngürüsz vagyis Üngürüsz története. Az 1740 évi Névtelen Madzsar Tárihi vagyis magyar történet.* Fordította, a jegyzeteket és az utószókat írta Dr. Blaskovics József. II. Nagy Szittya Történelmi Világkongresszus, Cleveland, Ohio.

THURÓCZY JÁNOS

2001 *A magyarok krónikája.* Osiris, Budapest.

VARGA GÉZA

2001 *A székelység eredete.* Írástörténeti Kutatóintézet, Budapest.

VÉKONY GÁBOR

2001 *A székely írás.* Nap Kiadó, Budapest.

2002 *Magyar őstörténet, magyar honfoglalás.* Nap Kiadó, Budapest.

2001 *Erdély, Moldva és Havasalföld fekvéséről.* = KORDÉ ZOLTÁN (szerk.) *A középkori székelység. Krónikák és oklevelek a középkori székelyekről.* A szövegeket válogatta, a kísérő tanulmányokat és jegyzeteket írta Kordé Zoltán. Pro-Print, Csíkszereda.

* * * *Történelmi Világtlasz*

2001 Cartographia, Budapest.

Faragott székelykapu-dísz

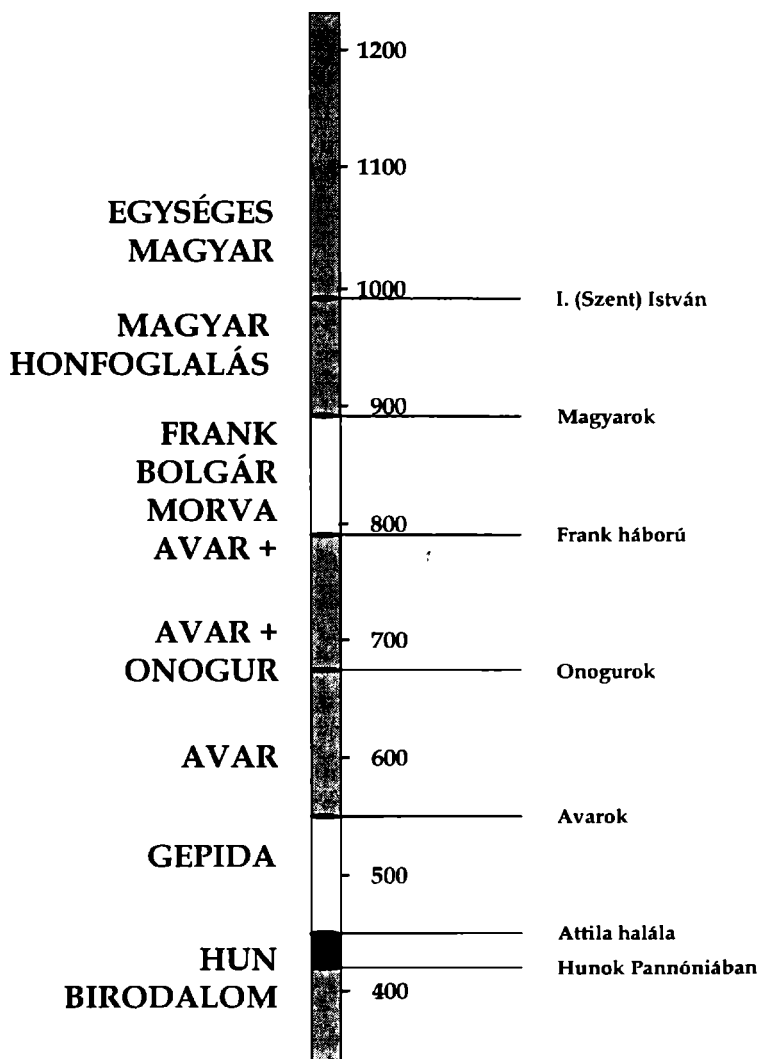
1. sz. melléklet

Történeti kronológia

- 425 k. Ruga hun nagyfejedelem átteszi székhelyét a Kárpát-medencébe.
- 445 Attila egyedül uralkodik a hunok fölött.
- 453 Attila meghal. A pannoniai Nedeo folyónál a hunok vereséget szenvednek a gepidáktól.
- 456 Az osztrogótok elfoglalják Pannóniát.
- 473 Az osztrogótok elhagyják Pannóniát. A gepidák megszállják Pannonia Secundá-t.
- 488 Langobárdok Észak-Pannóniában.
- 567 Az avar–langobárd szövetség legyőzi a gepidákat.
- 568 A langobárdok elhagyják Pannóniát. A Kárpát-medence avar fennhatóság alá kerül. Bizánc békeadót fizet az avaroknak.
- 602 Baján avar kagán halála.
- 626 Avar–szláv sikertelen hadjárat Bizánc ellen.
- (670?) 680 ***Onogur betelepedés az avar állam területére („székely honfoglalás”).***
- 796 Dunántúl a Frank Birodalom része.
- 805 Krum bolgár kán meghódítja a Tiszántúl déli részét.
- 830 Kabarok csatlakozása a magyarokhoz.
- 862 Az első kalandozó magyar csapat a Kárpát-medencében.
- 895 Magyar honfoglalás Árpád vezetésével.
- 900 A Kárpát-medence magyar fennhatóság alatt
- 900–972 Zolta, Fajsz, Taksony fejedelmek
- 972 Géza nagyfejedelem
- 997 I. (Szent) István nagyfejedelem, majd király

1038–1046	Péter, Aba Sámuel
1046–1060	<i>I. András</i>
1060–1063	I. Béla
1063–1074	Salamon
1074–1077	I. Géza
1077–1095	<i>I. (Szent) László</i>
1095–1116	<i>Könyves Kálmán</i>
1116–1131	II. István
1131–1141	II. (Vak) Béla
1141–1162	<i>II. Géza. Szász telepítések</i>
	<i>A székelyek áttelepítésének kezdete a mai Székelyföldre</i>
1162–1172	III. István (II. László, IV. István ellenkirályok)
1172–1196	<i>III. Béla</i> (a hivatalos írásbeliség kezdete)
1196–1204	Imre
1204–1205	III. László
1205–1235	<i>II. András. Az Andreanum diploma</i>
1235–1270	IV. Béla
1270–1272	V. István
1272–1290	IV. (Kun) László
1290–1301	III. András, az utolsó Árpád-házi király

IDŐRENDI TÁBLÁZAT

Szemelvények az első királyok törvénykönyveiből

Szent István I. törvénykönyve

27. A leányrablásról. *Ha valaki a vitézek közül, szemérmertlenség-től bemocskolva, valamely leányt szüleinek engedélye nélkül elrabol, elrendeltük, hogy a leányt adja vissza szüleinek, még akkor is, ha valami erőszakot követett el rajta, és a rabló tíz tinót fizessen a rablásért, még ha később ki is békül a leány szüleivel. Ha pedig valamely szegény és a népből való merészkedik ezt elkövetni, öt tinó kártérítést fizessen a rablásért.*

Szent László III. dekrétumának tartott törvény

14. Azokról, akik elveszett dolgaikat keresik. *Ha valaki szökött rab-szolgáját vagy bármely elveszett dolgát akarja megkeresni, senki se akadályozza őt ebben. Aki pedig megakadályozza, vagy a keresőt meg-veri, tíz tinóval bűnhődjék, amelyek tíz pénzt érnek.*

Szent László törvénykönyve (az ún. II. törvénykönyv)

14. A lopást elkövető szabadról. a) *Ha valamely szabad tíz dénár értékűt lop, akasszák fel; ha tíz dénárnál kisebb értékűt lop, a lopott értéket tizenkétszeresen fizesse vissza, és egy ökröt fizessen.*

A Szent László korabeli egyházi zsinat határozatai (az ún. I. törvénykönyv)

22. A pogány szokásokról. *Akik pogány szokás szerint kutak mellett áldoznak, vagy fákhöz, forrásokhoz és kövekhez ajándékokat visznek, bűnükért egy ökörral fizessenek.*

Kálmán törvényei (az ún. esztergomi zsinat határozatai)

7. A pogány szokások ellen. *Hogy senki se tartson meg semmit a pogány szokásokból, aki pedig ezt teszi, ha az öregebbek közül való, negyven napig szigorúan vezekeljen, ha pedig a fiatalabbak közül, két napon át verésekkel.*

II. Ulászló kiváltságlevele a székelyeknek 1499. július 13.

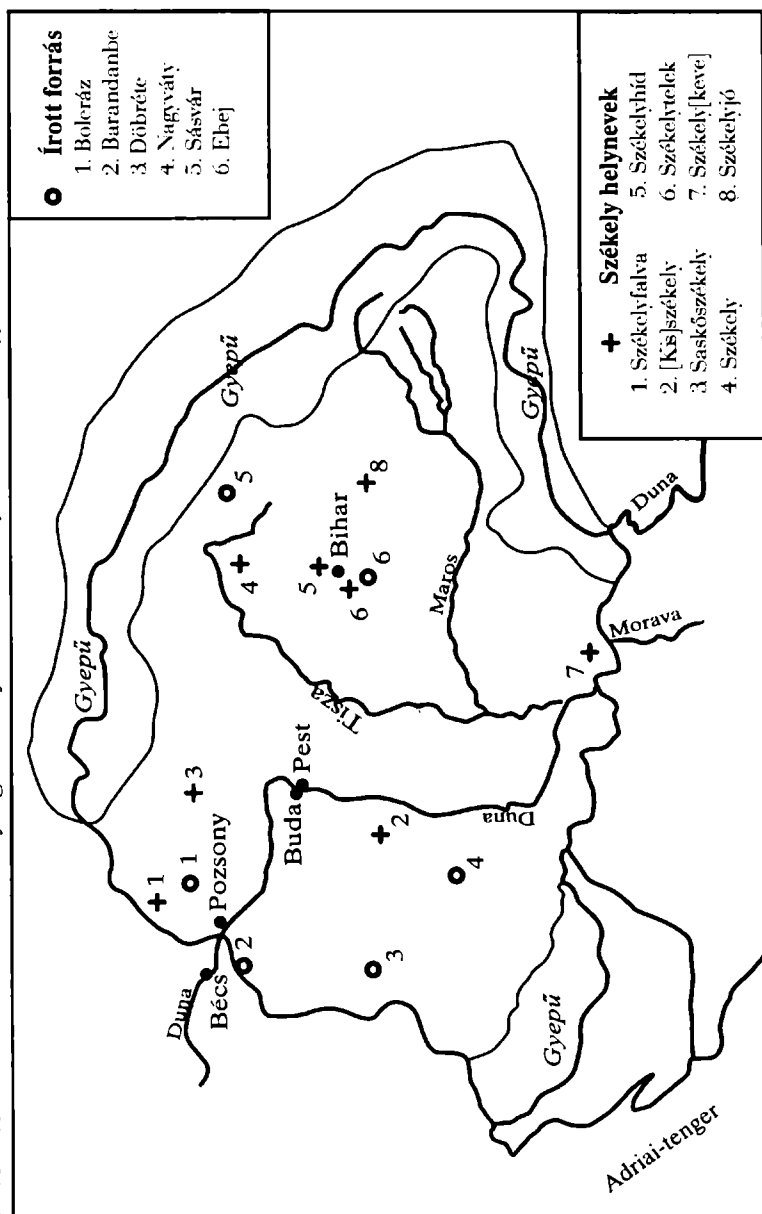
(...) Ezért mindenki tudomására kívánjuk hozni jelen oklevél so-raival, hogy nemes híveink, országunk erdélyi részének lakói, a széke-lyek három nemének egyeteme részéről és személyükben bemutatattak és előadtak nekünk bizonyos cikkelyeket, amelyekben ugyanazon szé-kelyeink alatt írt tartalmú szabadságai és régi szokásai találhatók, melyeket korábban elődeink, Magyarország királyainak idejében is használtak és élveztek, és alázatosan kérték Felségünket, hogy ezeket a cikkelyeket oklevél és privilégium formájában kiállítani és azokat minden jelenlegi és jövőbeli székelyünk számára örök érvényűen méltóztassunk. E cikkelyek sora pedig a következő:

Elsőként, hogy amikor a királyi fenség személyesen kelet felé, vagyis Moldva ellen hadat indít, akkor minden székely egyenként, tud-niillik a lovasok és gyalogosok kötelesek katonaként a királyi Felség teljes hadserege előtt vonulni, és Őfelsége országának határain kívül 15 napig saját költségükön várni az összecsapást, majd visszatéréskor követni a királyi sereget.

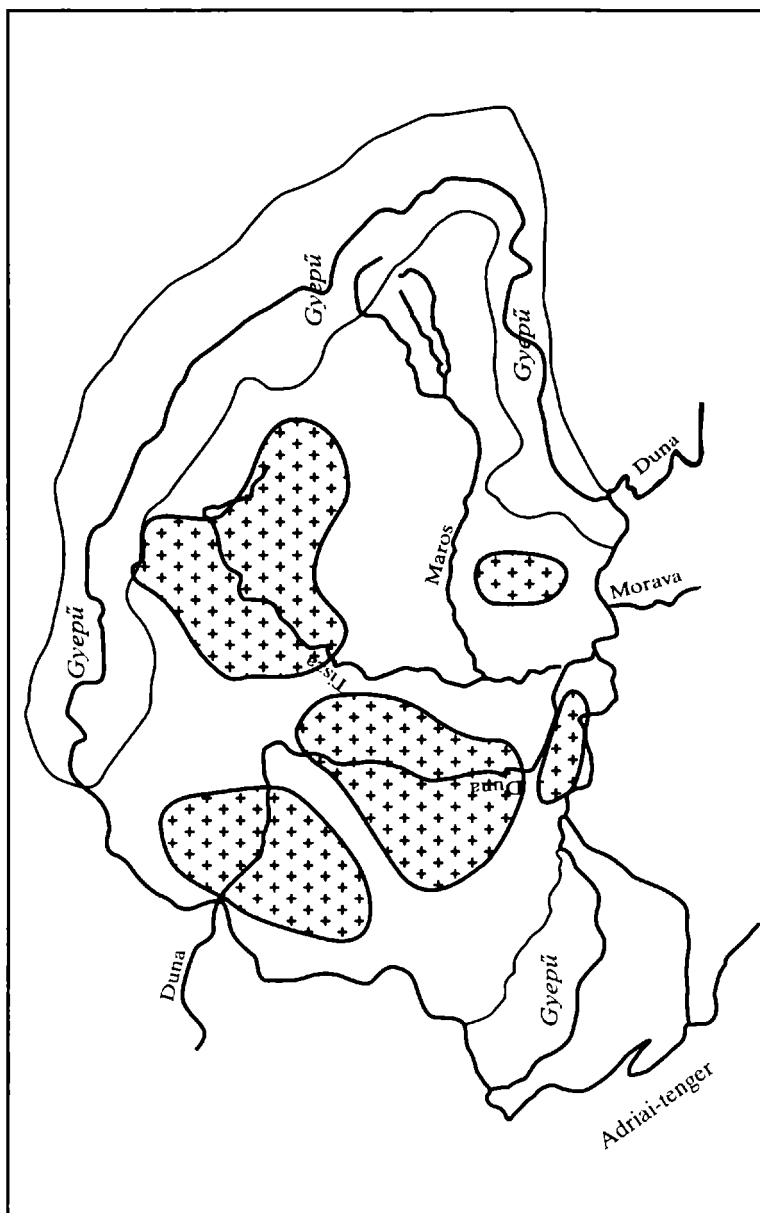
Továbbá, mikor Őfelsége dél felé, vagyis a havasalföldi részek ellen személyesen indul hadba, akkor a székelyek közösségének, tudniillik lovasoknak és gyalogosoknak pontosan a fele hasonlóan 15 napig köteles Őfelsége országának határain kívül várni az összecsapást, odamenet Őfelsége serege előtt haladva, visszajövet pedig követve. Amikor pedig a havasalföldi részek felé a Királyi Felség helyettese visel hadat, akkor a székelyeknek pontosan ötödrésze tartozik szolgálni és harcolni.

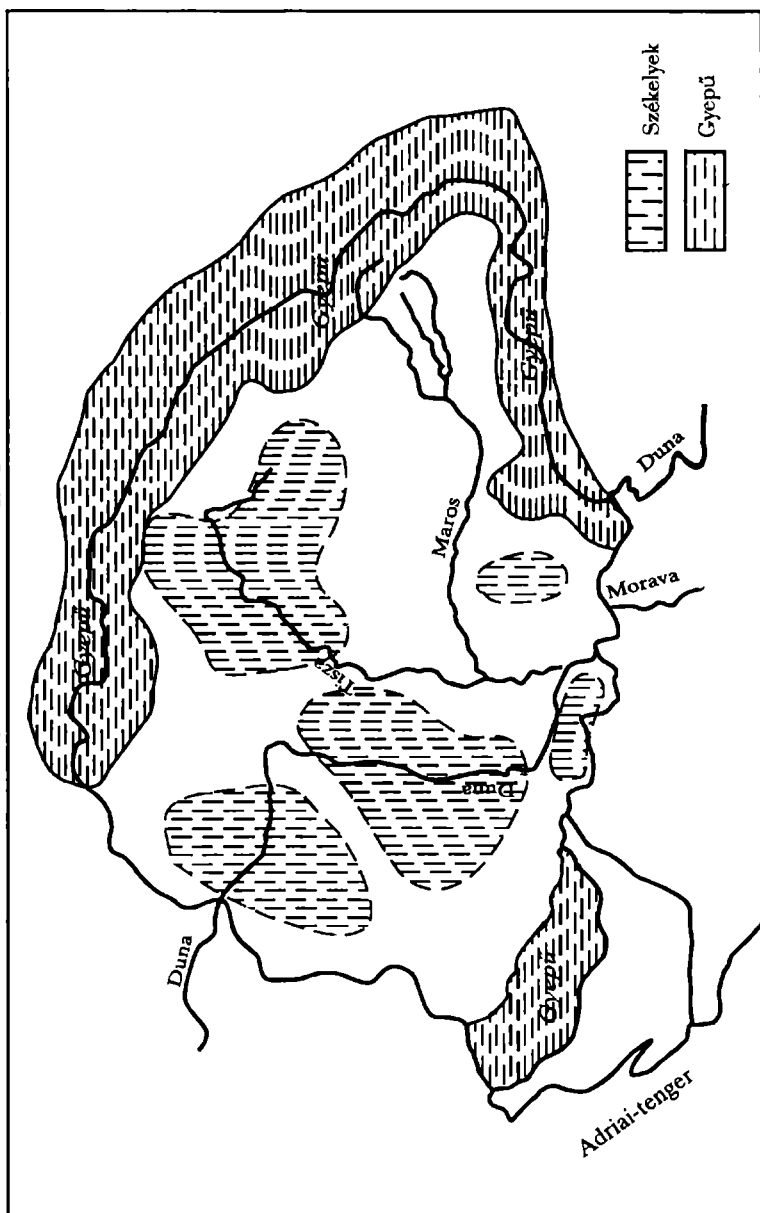
Továbbá, mikor a Királyi Felség személyesen indul nyugat felé had-ba, akkor a székelyek minden tizedik telkes székely után tartoznak a Királyi Felség szolgálatára zsoldosokat állítani. Ha pedig Őfelsége he-lyettese visel hadat ugyanezen részek ellen, vagy Őfelsége az északi ré-szek felé személyesen kel hadra, akkor a székelyek huszadrészről kö-telesek egy-egy zsoldost kiállítani, és a hadsereg ilyen kirendelésekor minden székből kötelesek adni egy kapitányt az előkelőbbek közül.

A hadrakelésnek fentebbi módja azonban nem értelmezhető úgy, hogy csak sürgős szükségnek, és az országot és erdélyi részeit fenyegető veszélynek kell ellenállni, hanem az említett székelyek a mindenkori állapot és a dolgok diktálta szükség szerint addig tartozzanak harcolni és katonát állítani és közben előbb írt szokásaikkal ne élhessenek –, ameddig az ország helyzetének lecsendesítésével és lecsillapításával, valamint az ellenség elűzésével az ország állapota békésre és nyugalomra nem fordul, mert mint látható, naponta sokféle veszély támad és keletkezik. Azon veszélyek miatt pedig, melyek ezután ütik fel fejüket, új tervre és tanácsra van szükség, ezért nem akarjuk, hogy mostani jóváhagyásunk a mindenkori szükséggel valaha is ellentétbe kerüljön. Az előbbieken túl a székelyek közössége minden, az erdélyi hazát bármely részről fenyegető háborúban köteles a királyi felség, a vajda vagy a mindenkori ispán megkeresésére és parancsára felkelni olyan alkalmas hadi fegyverekkel, amilyenekkel csak képes, amint ezt eddig is tették, sőt kötelesek a haza védelmére állandóan őrködni, ami miatt e székelyek minden adótól vagy bármiféle szolgáltatástól mentesek, miként a Magyarország dicső királyai által nemességgel kiváltságolt igazi nemesek.

6. sz. melléklet Korai székely lakóhelyek a Kárpát-medencében (Magyar Királyság)

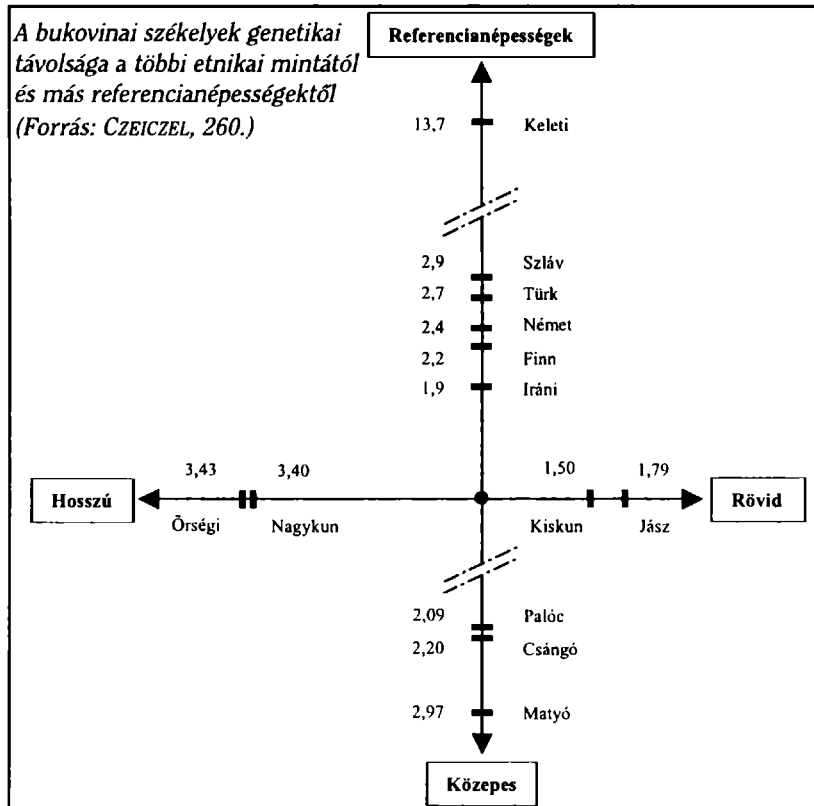

8. sz. melléklet

Az „ős” népeségből származó gének becsült aránya (az ún. M-érték)
a magyar etnikai mintákban (Forrás: CZEICZEL, 226.)

„Ős” népeség Magyar minta	Szláv	Német	Iráni	Finn	Türk- török	Uráli	Keleti nagyrassz
Őrségi	+	–	0,01	–	–	0,86	0,23
Székely	–	–	0,73	0,08	0,24	–	0,08
Csángó	–	–	0,75	0,34	0,34	0,04	0,10
Kiskun	–	–	0,48	0,14	0,18	–	–
Nagykun	–	–	0,08	–	–	0,33	0,15
Jász	0,38	–	0,59	0,05	0,39	0,18	0,12
Palóc	–	–	0,16	0,06	–	0,04	0,11
Matyó	0,87	0,43	0,78	0,23	0,42	0,06	0,12

A bukovinai székelyek genetikai
távolsága a többi etnikai mintától
és más referencianépeségektől
(Forrás: CZEICZEL, 260.)

SZEMÉLYNEVEK JEGYZÉKE

<i>Ábrahám</i> nem(zetség)	31, 32, 37, 54
<i>Ábrán</i> nem(zetség), lásd még: <i>Ábrahám</i>	31, 37, 54
<i>Adorján</i> nem(zetség) lásd még: <i>Odorján</i>	31, 32, 37
<i>Ajtony</i> (10. sz.) magyar törzsfő	38
<i>Anonymus</i> (13. sz.), III. Béla „ <i>Névtelen Jegyző</i> ”-je (1210 k.)	14, 19, 22, 38–40, 48, 49, 52, 65
<i>Árpád</i> (?–907/910 k.), honfoglaló (nagy-)fejedelem	12, 19, 40, 44, 47, 49, 56, 57, 66, 68
<i>Árpád-ház</i>	17, 24, 38, 39, 61, 65
<i>Árpád-kor</i>	18, 20–22, 24–29, 33, 35, 37, 38, 40, 42, 43, 47, 49, 50, 55, 62, 65–67
<i>Árpádok</i> dinasztíája	63
<i>Attila</i> (?–453), hun király (444/445–453)	14, 19, 40, 43, 52, 60, 61
<i>Baján</i> (560 k.–600), avar kagán	52
<i>Balási ág</i>	31
<i>Bálint Csanád</i> régész	44
<i>Béla</i> , III., (1150–1196), magyar király (1173–1196)	25, 40
<i>Béla</i> , IV., (1206–1270), magyar király (1235–1270)	14, 21, 22
<i>Benkő Elek</i> régész	43
<i>Benkő Loránd</i> nyelvész	19, 20, 42, 54, 59
<i>Bod ág</i>	31
<i>Bodor György</i> jogász-történész	32
<i>Bonfini, Antonio</i> (1434 k.–1503) I. Mátyás udvari történetírója	16, 18
<i>Boroszló ág</i>	31
<i>Brodarics István</i> (1470 k.–1539,) kancellár, krónikaíró	17
<i>Czeiczél Endre</i> dr., genetikus	14, 41, 42
<i>Deus</i>	27, 28
<i>Dudor ág</i>	31
<i>Eczken ág</i>	31
<i>Egyed Ákos</i> történész	59
<i>Éry Kinga</i> régész	44
<i>Ferenczi Géza</i> régész	43
<i>Géza</i> (940 k.–997), magyar (nagy-)fejedelem (972 k.–997)	46, 47, 63

Géza, II., (1129–1162), magyar király (1141–1162)	23, 57
Gyaros ág	31
Gyerő ág	31
György ág	31, 37
Hadik András gróf (1710–1790), hadvezér	41
Hadrián, lásd még: Adorján nem(zetség)	31
Halong ág	31
András (Endre), II., (1176–1235), magyar király (1205–1235)	23, 25, 28
István, I. (Szent) (975 k.–1038), magyar király (1000/1001–1038)	37, 46, 47, 50, 54, 57, 58, 61, 63,
István, II., (1101–1131), magyar király (1116–1131)	57
Jenő nem(zetség)	31, 32
Joachim ispán (1210)	14
Julianus barát (13. sz.), domonkosrendi szerzetes	64
Kálmán (Könyves) (1070 k.–1116), magyar király (1095–1116)	37, 46
Karácson ág	31, 37
Kézai Simon (13. sz.), krónikaíró (1282 k.)	36, 52, 53, 60
Konstantin, VII. (Bíborbanszületett) (912–959) bizánci császár	43, 62, 63
Kordé Zoltán történész	59
Kristó Gyula történész	60, 61, 64
Kürt ág	31
Kürt nem(zetség)	31
László Gyula régész	53, 59, 66
László, I. (Szent) (1040 k.–1095), magyar király (1077–1095)	17, 37, 46, 57
Mária Terézia (1717–1780), osztrák császárnő és magyar királynő (1741–1780)	41
Marsigli, Luigi Ferdinando (1658–1730) tábornok, hadtörténész	58
Mátyás, I. Hunyadi (1440–1490), magyar király (1458–1490)	29
Meggyes ág	31
Meggyes nem(zetség)	31, 32
Menander Protector (6. sz.), bizánci történetíró	61
Ménmarót (9. sz.), bihari kazár vezér	39, 40
Nagy ág	31
Károly, Nagy (742–814), frank király majd császár (768–814)	53
Náznán ág	31, 54

<i>Névtelen Jegyző, lásd még: Anonymus</i>	40
<i>Odorján, lásd még: Adorján nem(zetség)</i>	31
<i>Oláh Miklós (1493–1568), esztergomi érsek, történetíró</i>	15, 18
<i>Örlöcz nem(zetség)</i>	31, 32
<i>Ősbő (9. sz.), magyar vezér</i>	39, 40
<i>Péter ág</i>	31, 37
<i>Poson ág</i>	31
<i>Possevino, Antonio (1533–1611), olasz történetíró</i>	17, 20
<i>Ransanus, Petrus (15. sz.), olasz történetíró</i>	53
<i>Révész László régész</i>	44
<i>Seprőd ág</i>	31
<i>Sófálvi András régész</i>	43
<i>Szádeczky-Kardoss Samu történész</i>	62
<i>Szamosközy István (1570–1612), történetíró</i>	15, 17, 19, 20
<i>Székely Zoltán régész</i>	43
<i>Szent László-legenda</i>	17, 36
<i>Szovát ág</i>	31
<i>Tamás esztergomi érsek (1314)</i>	21
<i>Telegd ág</i>	31
<i>Terdzsüman, Mahmúd (1510–1574), török tolmács, történetíró</i>	53, 60
<i>Thuróczi János (1435–1488/1489), krónikaíró</i>	16
<i>Tomori Pál (1475–1526) kalocsai érsek, hadvezér</i>	17
<i>Új ág</i>	31, 47
<i>Ulászló, II. Jagelló (1456–1516), magyar király (1490–1516)</i>	24, 27, 29
<i>Váczmán ág</i>	31, 54
<i>Vaja ág</i>	31
<i>Vékony Gábor történész</i>	58
<i>Velek (9. sz.), magyar vezér</i>	
<i>Verancsics Antal (1504–1573), esztergomi érsek, történetíró</i>	20
<i>Zolta (9. sz.), magyar vezér</i>	40
<i>Zomoru ág</i>	31

FÖLDRAJZI NEVEK JEGYZÉKE

<i>Aranyos(szék)</i>	30, 57
<i>Ausztria</i>	21
<i>Bánság</i>	22
<i>Barandanbe</i>	21
<i>Baranya</i>	24, 54
<i>Baskíria</i>	66
<i>Bihar</i>	21, 22, 27, 28, 39, 44, 48, 49, 54, 57, 63, 65
<i>Boleráz</i>	14, 21
<i>Bukovina</i>	14, 41, 42
<i>Bulgária</i>	14
<i>Csigla-mező</i>	52
<i>Csík(szék)</i>	30
<i>Duna</i>	53, 56
<i>Enns</i>	52
<i>Erdély</i>	9, 13, 17, 18, 20, 21, 23–25, 30, 43, 44, 49, 57, 58, 68
<i>Esztergom</i>	21
<i>Európa</i>	35, 42, 46, 51
<i>Fekete-tenger</i>	51, 52
<i>Felső-Tisza</i>	44, 56, 63
<i>Fogaras</i>	17
<i>Gyulafehérvár</i>	57
<i>Háromszék</i>	57
<i>Kárpát-medence</i>	9, 10–12, 19, 39, 40, 44–47, 49–52, 55, 57, 58, 64, 68
<i>Kárpátok (Keleti-)</i>	24, 43, 68
<i>Kaukázus</i>	66
<i>Kézdi(szék)</i>	23, 30, 57
<i>Lajta</i>	14, 25, 26
<i>Magna Hungaria</i>	64, 66
<i>Magyarország</i>	13, 20, 21, 29, 41, 49, 53
<i>Maros(szék)</i>	30
<i>Mezőség</i>	54
<i>Miskolc</i>	44
<i>Moldva</i>	41, 42, 68

<i>Munkács</i>	17
<i>Nagyszombat</i>	14, 21
<i>Nagyváty, lásd még: Váty</i>	14, 21, 22
<i>Olsava / Orsova</i>	14, 25
<i>Orbai(szék)</i>	23, 30, 57
<i>Orsova / Olsava</i>	14, 25, 26
<i>Órség</i>	15, 24, 42, 54
<i>Pannónia</i>	68
<i>Pozsony</i>	21, 24, 54
<i>Róma</i>	38
<i>Románia</i>	41, 64
<i>Sepsi(szék)</i>	23, 30, 57
<i>Szászföld</i>	9, 23
<i>Szeben (Nagy-)</i>	23
<i>Székelyszáz</i>	27
<i>Székesfehérvár</i>	53
<i>Szent-előnevű falvak</i>	37
<i>Szentkereszt monostor</i>	21
<i>Temes</i>	24
<i>Tisza, lásd még: Felső-Tisza</i>	22, 51, 53, 56
<i>Tolna</i>	24
<i>Udvarhely(szék)</i>	30
<i>Üngürüs / Magyarország</i>	53
<i>Valkó</i>	24
<i>Váty, lásd még: Nagyváty</i>	14
<i>Volga</i>	52

TÁRGYMUTATÓ

adó	18, 27, 48, 49, 51, 58, 61, 65, 68
adomány	14, 18, 21, 18, 33, 48, 57
ág / ágak	30-33, 37, 40, 47, 21, 54, 55
ajándék	27, 29, 40, 61, 68
<i>Andreanum</i> diploma	23, 28
arab	55
äskäl	61
bal szárny	32
barszil (nép)	62
besenyő	14, 25, 29
bíró (tiszttség)	32, 34, 40,
bolgár	53, 54, 56, 61, 64
böszörmény	63
<i>Calendario...</i>	58
csángó	42, 64
cseh	25, 26
demokrácia (nemzetségi)	30
DNS-molekula	41
egyházias település	37
előhad / elővéd	24-26, 39, 43, 44, 62, 67
elsőszülött királyfi	27, 29
eredet (hun)	36, 39, 42, 52, 59, 60
eredet (kabar)	59, 60, 62-66
eredet (magyar)	42, 59
eredet (onogur)	59, 66
eredet (székely)	65, 66
eredet (török)	19, 20, 36
eszegel, lásd még: äskäl	61
falu (népe)	16, 20, 31, 34, 50, 51
fejfa-állítás	36
felsőgsértés	28, 33
fiúleány	35
fiúörökös	35

főrend	32
francia	47
frank	45, 53–56, 64
freskó	17, 36
gén(állomány)	41, 42
genetika	14, 15, 20, 41, 42, 60, 64
géngyakoriság	41
gepida	52
germán	31, 66
<i>Gesta Hungarorum</i>	14, 36, 38
geszta	38, 39, 40
griffes-indás	45
gyalogszékely	32
gyepűőr	11, 24, 66, 67
hadi szerep	18, 26, 27, 57, 62
hadi szokás	38
hadi technika	14, 26, 35
hadnagy	26, 32, 34, 40
hatalom (központi)	34, 51, 57, 64, 68
helynév	19–22, 37, 50, 60
hódoltatott nép	56, 61
honfoglalás (kettős)	47, 53, 59, 60, 66
honfoglalás (magyar)	<i>passim</i>
honfoglalás (onogur)	55, 66
honfoglalás (székely)	9, 10, 12, 65, 66, 68
hospes	25
humanista írók	15, 16
hun	12, 36, 43, 51–53, 60, 62,
hun eredet	36, 39, 42, 43, 52, 59, 60
íjász	25, 62
íjfegyver	26
iráni	42
ispán	14
izmaelita	38
jobb szárny	32
jobbágys	13, 18, 34, 55

kabar	43, 44, 62, 63
kabar eredet	59–65
kagán	52, 54, 55
kaganátus	57
<i>Kalendárium...</i>	58
káliz	65
káptalan	27
karkha	55
kenéz	13
<i>Képes Krónika</i>	60
keresztény(ség)	36–38, 44, 50, 51, 54, 55, 58, 68
kétnyelvű	62, 63
kettős honfoglalás	47, 53, 59, 60, 66
kiházasítás	35
királyföld	29, 57
kiváltág(levél)	14, 18, 23, 24, 27, 28, 33,
kopja	36
koronázás	27, 29, 68
könnyűlovas-íjász	26, 34, 35, 62, 67
köznép	34
közös használat	34
közösség	28–30, 33–36, 46–50
központi hatalom	34, 51, 57, 64, 68
közzsékely	18, 33, 34
krónika	23, 38–40, 53, 60, 65
krónikaíró	26, 60
krónikakompozíció	14, 25
krónikás	12, 26, 48, 51, 68
kun	29, 50
lány(örökös)	34, 35
latin	53
lófő	16, 18, 31–34,
lófőség	16, 31, 34
longobárd	52
lovas-íjász	26, 32
lövők / örök	14
magvaszakadás	28, 33

magyar nyelv	19, 29, 36, 47, 53, 55–57, 63–66
magyar nyelvűség	20
másnyelvűség	19–20
mohamedán	38
mongol	24
monostor	21
morva	56
mutáció	41
nagyállattartás	33
nagyfejedelem	46, 47
nagyrasz	42
nem(zetség)ek	30–34, 40, 47, 51, 54–57
nemes	13, 17, 28, 29, 35, 49, 50
német	26, 47, 54, 55, 60, 62
nemzeti szervezeti	19, 22, 30, 32, 37, 40, 42, 47, 50, 51, 54–58
népességgenetika	41
névanyag	19, 31
nomád	19, 24, 32, 36, 46
nyelv: magyar	19, 20, 29, 36, 47, 53–57, 62–66
nyelv: román	64
nyelvazonosság	20
nyelvcsere	19, 63, 64
nyelvész(et)	19, 20, 42, 59–65
nyelvjárás	22, 54
nyelvváltoztatás	63, 64
nyílföld	34
nyílhúzás	34
oklevél	14, 20–24, 30, 32, 46
oláh	14, 20
onogur	12, 44, 45, 51–56, 59–68
ostromgép	17
ökösítés	27, 29, 48–51, 58, 61, 68
önszerveződés	30
örök / lövők	14
öröklődéstan	41
örökösök	28, 33
örtorony	43

ősfoglalás	20, 29, 47, 48
palmettás	45
pápa	38
pápai tizedjegyzék	37, 38, 50
paraszt	17
pénzjövedelem	25
pénzverés	61
pogány	36, 46, 51, 54
pogánykor	36, 37, 48, 51
porta (gazdaság)	27, 29, 31
rabszolga	32, 34, 55
régészet	43, 44, 60, 64, 68
rítus	38, 50, 54
román	13, 64
rovásírás	36, 48, 51, 58, 68
sakul / zokel	62
státus / státusz	13, 18, 21, 28, 38, 48, 49, 62
svájci	17
szabadság	15, 18, 19, 21, 28, 46, 50, 58
szabadságjog	18, 21, 27–29
szabadságlevél	23
szabir	62
szarmata	53
szárny (jobb / bal)	32
szász	9, 14, 23, 25, 28, 29, 50
századoskerületi	27
szék (szervezeti egység)	13, 18, 30, 31, 34, 40
székely eredet	9, 65, 66
székely telep	21
székelyek három neme – <i>Trium Generum Siculi</i>	32
székelyek ispánja	49
szervezési elmélet	47
szervezési modell	30
szervezet (nemzetségi)	19, 22, 30, 32, 37, 42, 47, 50, 51, 54–58
szerviens	21
szerzetes	21
szerződés	27, 49, 56

szikül	62
szkíta	20, 53
szláv	45, 55, 56, 64, 66
szokásjog	19, 28, 33, 49
szórvány	20
szövetség	27, 29, 49, 58, 68
szövetségekötés	29
szövetségmegújítás	29
<i>Tárik-i Üngürüz</i>	53, 60
tatárjárás	9, 21, 23, 24, 28, 29, 43, 55, 64, 68
templom	9, 17, 36, 37, 43, 64
templomos falu	50, 51, 54
térítés	37, 54, 55
tiszttség	31–35
tiszttségviselés	31, 32, 35, 40
tizedjegyzék (pápai)	37, 50
tízes(ek)	31
török	19, 53, 55, 56, 60, 61, 64
törökös	19, 20, 31, 32, 42, 46, 47, 57
törzs	21, 24, 29, 40, 43, 44, 46, 55, 61–63, 66
törzsszövetség	62, 63
<i>Trium Generum Siculi</i> – székelyek három neme	32
trónörökös királyfi	49
türk	42, 61, 63, 66
unió (kápolnai)	13
utóhad / utóvéd	24, 43, 62, 67
váradikáptalan	27
<i>Váradik Regestrum</i>	27
várjobbágy	21, 27, 28
vármegye	37, 50
várnagy	17
védmű	43
vezérsír	44, 63
vezetőréteg	31, 33, 55–57, 61
zalok	61
zárt társadalom	16, 19, 37

A „székely honfoglalás” kifejezéssel nemigen találkozhatott eddig az olvasó: a szakirodalom is „betelepülés”, „letelepedés”, „áttelepítés” terminusokat használ, annak kapcsán, hogy *mikor jelentek meg a székelyek* a Kárpát-medencében és mikor kerültek az – immár ezer éve szülőföldként védett – Székelyföldre. Ehhez elválaszthatatlanul kapcsolódik egy másik, az eredet kérdése: *kik a székelyek?*

Történelmének vitatott mozzanatai ellenére a székelység léte a XXI. századi Európa kétségbevonhatatlan valósága. Talán nincs egyetlen európai nép sem – a székelységen kívül, akik mindig szabad embernek tekintették magukat –, amely társadalmi szervezetének fejlődése során „átugrotta” volna a szolgaság fázisát.

A székelyek eredetére és honfoglalására vonatkozóan – a források hézagossága ellenére – a különböző tudományok sokrétű adatmennyiséget gyűjtöttek össze napjainkig. A szerző merész vállalkozása: a különféle diszciplínák információit egyenrangúan kezelni, a matematikai logika és módszer (*reductio ad absurdum*) alkalmazásával a legvalószínűbb változat mellett megmaradni, és az önként felkínálkozó választ adni a fenti izgató kérdésekre.

Az olvasó elé tárt eredmény pedig (más irányból megközelítve a témát) egybevág neves szakemberek által hangoztatott és a köztudatban egyre inkább meggyökerező elmélettel: Árpád honfoglalása előtt a magyarul beszélő és nyugati kereszténységre áttért székelyek már jelen voltak a Kárpát-medencében.

